

What Nature Does the Persian Infinitive Have and How Is It Projected? An Explanation in the Distributed Morphology Framework

Claris Sarkissian

PhD candidate, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Fatemeh Bahrami*

Assistant Professor, Department of Linguistics, Faculty of Letters and Human Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Mazdak Anoushe

Assistant Professor, Department of Linguistics, Faculty of literature and humanities, University of Tehran, Tehran

Abstract

The categorization and syntactic structure of the infinitive have been subjects of debate, with differing views considering it either as a noun or a verb. This research aims to explore the characteristics of Persian infinitives and propose a hierarchy for their projection within the framework of Distributed Morphology. By considering the infinitive's dual nominal-verbal behavior and its potential role as an adjective, this study seeks to provide a comprehensive explanation of the Persian infinitive. In addition to reviewing relevant literature, it is observed

*Corresponding Author: f_bahrami@sbu.ac.ir

How to Cite: Sarkissian, C., Bahrami, F., & Anoushe, M. (2024). What nature does the Persian infinitive have and how is it projected? An explanation in the Distributed Morphology framework. *Language Science*, 11(19), 211-254. doi: 10.22054/LS.2024.77210.1611.

that the behavior of the Persian infinitive differs from that of the infinitive in languages such as English. While it shares some similarities with the English gerund, it is important to note that the Persian infinitive has distinct properties. Consequently, the nature of the Persian infinitive and its derivation differ from those of the English infinitive and gerund. The study also highlights the use of wh-words in infinitive structures and the ability of (negative) infinitives to permit the presence of polarity items within their structure. Furthermore, the infinitive can function not only as a noun or a verb but also as an adjective. Based on these observations, a hierarchy of infinitive projection is proposed. Additionally, the research suggests the position of infinitive affix insertion, providing evidence that contradicts initial assumptions regarding the insertion point of the Persian infinitive affix.

Key Words: Persian Infinitive, hierarchy of projection, Distributed Morphology, morphosyntactic merge, categorization of infinitive affix

1. Introduction

The categorization of the infinitive as either a noun or a verb has been a matter of ongoing debate. This duality of behavior has led to differing positions among grammarians, with some considering it a noun, others considering it a verb, and some proposing a fuzzy categorization. The specific behavior of the Persian infinitive further complicates the issue, as it can function both as an infinitive and as a gerundive nominal in languages, like English. This research aims to propose a hierarchy for the projection of Persian infinitives within the framework of Distributed Morphology. This framework, which lacks categories for roots, offers a suitable approach for explaining the nominal-verbal and adjectival behaviors of infinitives. Additionally, it accurately captures the relationship between finite verbs and their

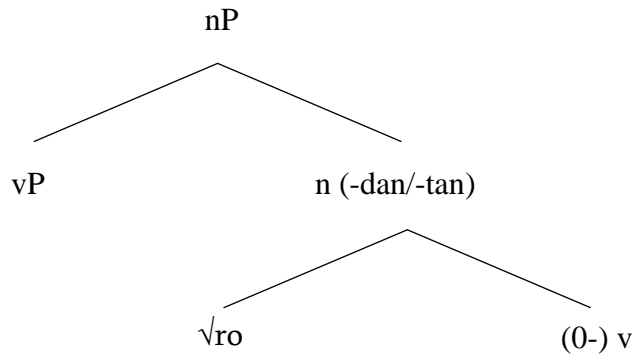
corresponding infinitive forms through common syntactic processes, without making a clear distinction between morphology and syntax.

2. Literature Review

There has been a lack of agreement among grammarians regarding the nature of the infinitive, leading to different perspectives in the literature. Some scholars consider the infinitive as a noun (Hosseini, 2002; Darzi, 2005; Anvari and Givi, 2013), while others classify it as a verb (Shariat, 1985; Nobahar, 1993; Mosaffa Jahromi, 2013). Another group argues that the infinitive exhibits both nominal and verbal features (Shafaei, 1984; Rezaei, 2016; Rasekh-Mahand, 2015). The discussion of the infinitive's argument structure adds further complexity to the analysis. Vahedi-Langrudi (1996: 10-12) suggests that the behavior of Persian infinitives resembles that of English gerunds, emphasizing their valency. Dabir Moghaddam (1997: 35) provides a comprehensive perspective on the argument structure of infinitives, highlighting a process in Persian that converts finite verbs into infinitives, where they become the head of genitive (Ezafe) phrases. Aghagolzadeh et al. (2010) demonstrate that all Persian infinitives can bear an argument structure, with the semantic roles of verbs appearing as possessive elements after the noun and prepositional phrases. Karimi Doostan (2007) refers to words such as “hefz/maintaining”, “?anjam/doing”, and “?edâme/continuing” as “propositional nouns”. These words exhibit verb-like behavior due to their argument structure, while also accommodating prepositions, Ezafe markers, and light verbs, which aligns them with nouns.

The incorporation of arguments is another aspect relevant to the analysis of Persian infinitives. Karimi and Tishehgaran (2022) discuss four types of infinitives: unergative, unaccusative, transitive, and ditransitive. Anoushe (2021: 731) proposes a structure for Persian infinitives within the framework of Distributed Morphology, capturing their dual behavior.

Figure 1: Persian infinitive structure (Anoushe, 2021: 731)

3. Methodology

This study adopts a descriptive-analytic research approach, employing the formal framework of Distributed Morphology. The data was collected through a combination of attested and self-constructed examples, guided by the authors' intuition.

4. Discussion

The presence of vP, CauseP, TP, and NegP in the hierarchy of Persian infinitive projections is supported by their verbal behaviors, such as the ability to accommodate adverbs, negation markers, causative affixes, the potential for passivization, and the possession of an argument structure. Additionally, the necessity of an nP node is affirmed by their nominal behaviors, including the acceptance of plural markers, modification by adjectives, and the presence of the "râ" marker. The inclusion of a wh-word in infinitive constructions further confirms the existence of a CP. However, a challenging issue arises regarding the position of the infinitive affix. While the heads of vP, TP, and nP all have the potential to host the infinitive affix, some

evidence rejects all three positions as potential merger sites for the infinitive affix.

The vP head is unable to contain the infinitive affix due to the presence of light verbs occupying the head position in compound verbs, leaving no space for the affix to merge. Furthermore, in causative infinitives, where the causative projection is located above the vP, merging the infinitive affix before the causative affix is not feasible. Persian deverbal nouns, formed by adding nominal affixes to the verbal root (cf. Anoushe 2021: 625-627 and 731), do not exhibit the same behaviors as infinitives, as they are unable to accommodate adverbs and verbal negative affixes. Consequently, the nature of infinitives and deverbal nominals in Persian differs, and the infinitive affixes “-dan/-tan” cannot be considered nominal. As a result, the head of nP lacks an overt representative element and serves solely as a null syntactic element, altering the category of the infinitive without being the insertion position for the infinitive affix. Likewise, merging the infinitive affix in the head of TP encounters a challenge in future tenses, as the lexical main verb appears as a truncated infinitive. This poses a contradiction since the head T is occupied by an auxiliary verb in the future paradigm and cannot naturally serve as the position for the truncated infinitive affix.

Therefore, we require an independent position, separate from the aforementioned three locations, to provide the insertion position of the infinitive affix, which can account for all Persian infinitive constructions while remaining consistent. Given that infinitiveness is a characteristic projected across the entire structure, we propose the introduction of an Inf(itive) Phrase, with its head serving as the insertion site for the infinitive affix. This phrase is positioned above CauseP and below TP. By merging nP over CP, the infinitive assumes a nominal nature and exhibits nominal characteristics. Additionally, it

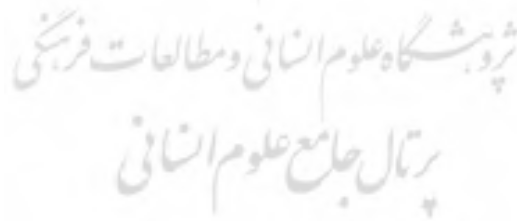
is possible to merge CP with an adjective. Consequently, the hierarchy of infinitive projection expands to the structure n/a in its final order.

5. Conclusion

The primary focus of this article was to address the challenge of categorizing Persian infinitives as verbs, nouns, or, in some cases, adjectives. Based on the findings, a proposed hierarchy of infinitive projections was presented, along with the identification of the appropriate position for the insertion of the infinitive affix. Contrary to initial assumptions, the evidence suggests that none of the heads of vP, nP, and TP serve as suitable locations for merging the infinitive affix. Instead, it is merged into an independent projection that encompasses the infinitive features, known as InfP.

The final hierarchy of Persian infinitive projection, taking into account its verbal, nominal, and adjectival behaviors, is as follows:

$$nP/aP < CP < (NegP) < TP < InfP < (CauseP) < vP < \sqrt{P}$$

مصدر فارسی چه ماهیتی دارد و چگونه فرافکن می‌شود؟ تبیینی در چارچوب صرف توزیعی

دانشجوی دکتری رشته زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

کلاریس سرکیسیان

استادیار زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

فاطمه بهرامی *

استادیار زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

مزدک انوشه

چکیده

پیرامون مصدر و ساخت نحوی‌اش اتفاق نظر وجود ندارد؛ برخی آن را اسم و دیگران فعل می‌دانند. دسته سومی نیز بنابه رفتار اسم - فعل گونه آن، مصدر را ذیل مقولات مشکک یا مقوله‌پذیر در بافت، تلقی می‌کنند. در پژوهش حاضر بر آن بودیم تا بدون نیاز به نگرش سوم، پیشنهادی برای سلسله‌مراتب فرافکنی مصدر در چارچوب صرف توزیعی ارائه کنیم؛ به نحوی که نه تنها منطبق بر ویژگی‌های دوگانه اسم - فعل گونه‌اش باشد، بلکه نشان دهد چگونه مصدر فارسی در مقام صفت نیز می‌تواند ایفای نقش کند. در نیل به این هدف، ساخت نحوی و ویژگی‌های مصدر فارسی بررسی شدند که این ویژگی‌ها، افزون‌بر موارد پیش گفته در سایر مطالعات، از این قرار بودند: مصدر فارسی با مصدر زبان‌هایی نظیر انگلیسی متفاوت است و از جنبه‌هایی به اسم مصدر میل می‌کند، گرچه رفتار آن مطلقاً بر اسم مصدر نیز منطبق نیست. بنابراین، ماهیت مصدر فارسی با هر دو مقوله مصدر و اسم مصدر انگلیسی تفاوت دارد و به تبع، اشتقاق‌شان یکسان نخواهد بود؛ پرسشواژه در ساخت مصدری به کار می‌رود؛ مصدر (منفی) می‌تواند به هیچ‌واژه مجوز حضور بدهد؛ همچنین، مصدر می‌تواند نه به‌عنوان اسم و نه به‌عنوان فعل، بلکه در مقام صفت به کار رود. بدین ترتیب، پیشنهادی برای سلسله‌مراتب فرافکنی مصدر ارائه شد و جایگاه ادغام وند مصدری نیز بررسی شد. شواهد نشان دادند که برخلاف فرض‌های محتمل اولیه، هیچ‌کدام از هسته‌های اسم کوچک، زمان و فعل کوچک محل درج وند مصدری فارسی نیستند. درنهایت، اتخاذ رویکرد صرف توزیعی اجازه داد رابطه میان فعل خودایستا و صورت متناظر مصدری‌اش در قالب فرایندهای نحوی مشترکی منعکس شود.

کلیدواژه‌ها: ادغام صرفی - نحوی، سلسله‌مراتب فرافکنی، صرف توزیعی، مصدر فارسی، مقوله‌سازی وند مصدری

۱. مقدمه

مهم‌ترین موضوع مرتبط با مصدر رفتار دو گانه اسم - فعل گونه آن است که موجب شده همواره میان دستوریان در قرارداد آن ذیل یکی از دو مقوله اسم و فعل، اتفاق نظری حاصل نشود و برخی همچون راسخ‌مهند (۱۳۹۴) نیز، موضع سومی اتخاذ کنند و مصدر را ذیل مقولات مشکک^۱ قرار دهند. این اطلاق، گرچه برون‌رفتی از چالش مقوله‌بندی است، اما نمی‌تواند مسأله اصلی را که همانا تبیین ساخت نحوی مصدرها با این دوگانگی رفتار است، چاره‌اندیشی کند. این مسأله به‌ویژه در ساخت‌های مصدری پیچیده که وابسته‌هایی پیش و پس آنها قرار می‌گیرد، اهمیت دوچندان می‌یابد. تنوع عناصر همایند با مصدر و کارکرد نحوی آنها همانند افعال، به نوع ارتباطی که این عناصر به‌عنوان سازه موضوعی^۲ یا غیرموضوعی^۳ با مصدر برقرار می‌کنند، وابسته است. همچنین، چنانکه به تفصیل خواهیم گفت، مصدرها گاه پذیرای عناصری هستند که در کنار هسته اسمی امکان وقوع دارند. بدین ترتیب، تنها در پرتو پرداختن به پیچیدگی ساخت درونی مصدر می‌توان تبیین جامعی از این مقولات زبانی به دست داد.

گرچه دوگانگی رفتار مصدر و داشتن ساخت موضوعی، پدیده‌ای جهان‌شمول و رایج در تقریباً تمام زبان‌هایی است که این مقوله را دارند و به نظر می‌رسد به تاسی از الگوهای پیشنهادی برای ساخت مصدری در سایر زبان‌ها بتوان به ساخت اشتقاقی مصدر فارسی با اندک دخل و تصرفی دست یافت، با وجود این رفتار زبان و ویژه مصدر فارسی بر دشواری کار می‌افزاید؛ چراکه مصدر فارسی گاه همچون مصدر و گاه همانند اسم مصدر^۴ در زبان‌هایی نظیر انگلیسی عمل می‌کند. باین اوصاف، پژوهش حاضر بر آن است با بررسی ساخت نحوی و ویژگی‌های مصدر در فارسی، سلسله‌مراتب فراکن‌های این مقوله را پیش‌نهد و رفتار آن را در تنوعات ساختی‌اش تبیین کند. در این میان، پرداختن به کارکرد وند مصدرساز و تعیین جایگاه آن در مراحل اشتقاق امری حیاتی است. در نیل به اهداف مذکور، الگوی ساخت مصدری در انگاره صرف توزیعی^۵ مطرح و معرفی خواهد شد،

1. fuzzy

2. argument

3. non-argument

4. gerundive nominals (V-ing)

5. Distributed Morphology

چراکه این انگاره بنابه ویژگی ممتاز آن، یعنی فاقد مقوله بودن ریشه‌ها، نه تنها چگونگی بروز رفتار توأمان اسمی - فعلی و حتی در مواردی رفتار صفتی مصدر را به خوبی توضیح می‌دهد، بلکه بنابه عدم تمایز میان صرف و نحو، رابطه میان فعل خودایستا^۲ و صورت متناظر مصدری‌اش را در دقیق‌ترین وجه ممکن و در قالب فرایندهای نحوی مشترک منعکس می‌نماید. علت آن است که در این رویکرد سازوکار تولید واژه‌ها و گروه‌ها تفاوتی ندارد و هر دو در بخش نحو تولید می‌شوند.

بدین منظور، پس از مرور پژوهش‌های انجام‌شده در رابطه با ساخت‌های مصدری، در بخش سوم، اصول و مبانی مؤثر در این نوشته، در انگاره صرف توزیعی معرفی می‌شود. در بخش چهارم، ساخت‌های مصدری فارسی بررسی و تحلیل شده و با ارائه شواهد و استدلال‌هایی، سلسله‌مراتب فرافکن‌های مصدر و نقش و جایگاه ادغام^۳ وند مصدری در فارسی پیشنهاد می‌شود. در نهایت، نتایج و جمع‌بندی مباحث حاصل از پژوهش از نظر خواهد گذشت.

لازم به ذکر است، گرچه در جای‌جای مقاله به قابلیت مصدر در پذیرش وابسته‌ها و عناصر مختلف اشاره خواهیم داشت، اما به دلیل آنکه قصد ما در این مجال صرفاً شناسایی سلسله‌مراتب ساخت نحوی است، گستره بحث به ترسیم جزئیات ساخت درونی نمی‌رسد و صرفاً اسکلت ساختار مصدر معرفی خواهد شد. در واقع، کوشش حاضر مقدمات بحث تفصیلی دیگری را به دست می‌دهد که آن را به نوشته مستقل دیگری وامی‌گذاریم و در آنجا تماماً به ساخت موضوعی مصدرها، تنوعات و محدودیت‌های ساختی مترتب بر آنها در پذیرش عناصر موضوعی و غیرموضوعی و نیز، چگونگی انضمام^۴ موضوع‌ها و همین‌طور جزئیات پذیرش وابسته‌هایی نظیر قید و صفت و امثالهم خواهیم پرداخت.

۲. پیشینه پژوهش

از دیرباز تا کنون، میان دستوریان پیرامون ماهیت مصدر اتفاق نظری حاصل نشده، به نحوی که برخی آن را اسم می‌دانند (حسینی، ۱۳۸۱؛ درزی، ۱۳۸۴؛ انوری و احمدی گیوی،

1. root
2. finite
3. merge
4. incorporation

(۱۳۹۲) و عده‌ای دیگر در زمره فعل قرارش می‌دهند (شریعت، ۱۳۶۴؛ نوبهار، ۱۳۷۲؛ مصفاجهرمی، ۱۳۹۲). دسته سومی نیز معتقدند مصدر دارای هر دو ویژگی اسمی و فعلی است (شفایی، ۱۳۶۳؛ رضایی، ۱۳۹۵؛ راسخ‌مهند، ۱۳۹۴). درزی (۱۳۸۴) بیان می‌دارد از آنجاکه مصدر جمع بسته و با گروه اسمی همپایه^۱ می‌شود، همچنین با همراهی «را» به کار می‌رود، اسم است. از نظر انوری و احمدی‌گیوی (۱۳۹۲) مصدر کلمه‌ای است دربردارنده مفهوم اصلی فعل، اما چون فاقد زمان، شخص و شمار است فعل به شمار نمی‌آید، بلکه یکی از اقسام اسم است.

شفایی (۱۳۶۳: ۱۰۸) نیز دیدگاه مشابهی دارد و معتقد است گرچه مصدر از نظر معنی نشانگر عمل، حرکت، حالت و فرایند است و به فعل میل می‌کند، اما از نظر رفتار و جایگاه نحوی ارتباط نزدیکی با اسم دارد.

حسینی (۱۳۸۱) نیز، خصوصیات نحوی مصدر را شبیه اسم می‌داند و از نظر او مصدر نمی‌تواند در نقش فعل به دنبال خود، اسم در نقش‌های متممی یا مفعولی بپذیرد، مگر اینکه در صیغه‌های مختلف صرف شود تا بتواند وظیفه هدایت نحوی^۲ را ایفا کند.

درمقابل، شریعت (۱۳۶۴) و نوبهار (۱۳۷۲) بنابه ملاحظات معنایی، مصدر را جزء طبقه فعل می‌دانند. مصفاجهرمی (۱۳۹۲) نیز، به رفتارهای نحوی فعل گونه مصدر همانند قابلیت مجهول شدن^۳، داشتن صورت سببی^۴ و امکان کاربرد به صورت منفی اشاره کرده و آن را «فعل» قلمداد می‌کند.

رضایی (۱۳۹۵) با اتخاذ رویکرد نقش‌گرا^۵، معتقد است مصدر از نظر دلالت بر کنش گزاره‌ای ارجاع^۶ مانند اسم است، اما از نظر طبقه معنایی به فعل شباهت دارد.

راسخ‌مهند (۱۳۹۴) معتقد است تلقی مصدر به عنوان مطلق اسم یا فعل تلاشی بی‌ثمر است، زیرا خود مقوله‌های اسم و فعل نیز مطلق نیستند، بلکه گفتمان^۷ تعیین‌کننده مقوله است.

-
1. coordinate
 2. syntactic guidance
 3. passivization
 4. causative
 5. Functional Approach
 6. reference propositional act
 7. discourse

در کنار ابهام مقوله، بحث ساختار موضوعی مصدر نیز به پیچیدگی چالش دامن می‌زند. واحدی‌لنگرودی^۱ (10-12: 1996) از جمله افرادی است که به ظرفیت^۲ فعلی مصدرها توجه دارد و رفتارهای فعل - اسم گونه مصدرهای فارسی را همانند ساخت‌های اسم‌مصدری در زبان انگلیسی می‌داند. به باور او، از آنجا که مصدرها متمم اسمی و صفتی می‌پذیرند، همانند اسم‌اند، اما چون متمم اسمی آنها می‌تواند نقش موضوعی مفعول صریح برای مصدر داشته باشد، همچون فعل‌اند. در عین حال، مصدرها می‌توانند مانند اسم در جایگاه فاعل، مفعول صریح، مفعول حرف اضافه‌ای یا دیگر جایگاه‌های مجاز برای حضور اسم‌های واژگانی^۳، ظاهر شوند.

گرچه تمرکز واحدی‌لنگرودی (1996) صرفاً بر متمم مفعولی برای مصدر معطوف است و به امکان پذیرش موضوع فاعلی برای مصدر اشاره نکرده، اما به هر حال نشان می‌دهد که او به ساختار موضوعی مصدر و رفتار فعل گونه آن التفات بیشتری داشته است. دبیرمقدم (۱۳۷۶: ۳۵) در توضیح ساخت موضوعی مصدر منظر جامع‌تری دارد و بیان می‌کند زبان فارسی دارای نوعی فرایند «مصدرساز» است که فعل زمان‌دار^۴ جمله را به مصدر تبدیل می‌کند و آن را هسته ساخت اضافه قرار می‌دهد. اگر فعل متعدی باشد، مفعول صریح و اگر لازم باشد، فاعل به عنوان وابسته (متمم مصدر) در ساخت وارد می‌شود. این در حالی است که در زبان فارسی امکان حضور هر دو موضوع فاعلی و مفعولی به عنوان وابسته اضافی مصدر متعدی به صورت بالقوه محفوظ است و به‌ویژه گاه در عباراتی چون «زدن علی» با ابهام ساختاری مواجهیم و بسته به اینکه «علی» را فاعل یا مفعول قلمداد کنیم، دو خوانش معنایی متفاوت از آن استنباط می‌شود. این در حالی است که در جملات لازم همچون «آمدن علی» و جملات دومفعولی مانند «آوردن علی» تنها و تنها یک خوانش ممکن است که در اولی بر فاعل و در دومی بر مفعول غیر صریح دلالت دارد.

مضاف‌براین، برای مصدرهای متعدی و دومفعولی، امکان حضور بیش از یک موضوع در ساخت مصدری وجود دارد؛ کما اینکه آقاگل‌زاده و همکاران (۱۳۸۹) نشان داده‌اند که

1. Vahedi-Langrudi, M. M.
2. valency
3. lexical
4. finite

در فارسی همهٔ مصدرها می‌توانند ساخت موضوعی داشته باشند و نقش‌های معنایی فعل در اسم فعل^۱ معادل، تنها به صورت عنصر ملکی، بعد از اسم و گروه حرف اضافه‌ای ظاهر می‌شود. آنها همچنین عنوان می‌کنند که نقش معنایی کنشگر^۲ در اسم فعل‌های لازم در جایگاه عنصر ملکی پس از اسم و در اسم فعل‌های متعدی به صورت نقش نحوی متممی تظاهر می‌یابد و نقش معنایی کنش‌پذیر^۳ در اسم فعل‌های متعدی در جایگاه عنصر ملکی قرار دارد.

دیگر موضوع حائز اهمیت در ساخت مصدری در فارسی، التفات به مصدرها/اسم مصدرهای برآمده از افعال مرکب است که گاه تنها بخش غیرفعلی، بدون همراهی همکرد (با حذف همکرد)، در مقام شبه‌مصدری یا اسم مصدر ایفای نقش می‌کند و کماکان حامل ساخت موضوعی است. مرتبط‌ترین مطالعه با این بحث متعلق به کریمی‌دوستان (۱۳۸۶) است که واژه‌هایی مانند «حفظ»، «انجام» و «ادامه» را اسامی گزاره‌ای می‌نامد و تصریح می‌کند که این واژه‌ها چون افعال دارای ساخت موضوعی هستند و از طرفی، به دلیل امکان همنشینی آنها با حروف اضافه، نقش‌نمای اضافه و افعال همکرد، رفتاری مشابه اسم‌ها دارند. کریمی‌دوستان^۴ (۲۰۰۵) این گونه واژه‌ها را بسیار شبیه به اسم فعل‌های زبان انگلیسی می‌داند که تمامی ویژگی‌های اسم و فعل را ندارند، اما به نظر می‌رسد مقولهٔ آنها بین اسم و فعل قرار دارد.

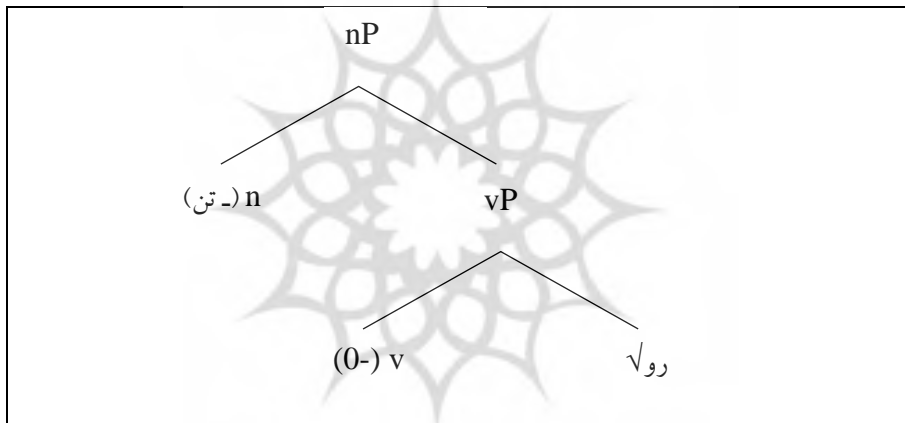
انضمام موضوع‌ها به مصدر از دیگر مسائل پیش‌روی تحلیل مصدرهای فارسی است؛ گرچه در فارسی به این مطلب پرداخته نشده، اما کریمی و تیشه‌گران (۱۴۰۱) ساختار موضوعی اسم فعل‌های زبان کردی گونهٔ سنندجی را در چهار دستهٔ تک‌ظرفیتی ناکنایی^۵ و نامفعولی^۶ و دوظرفیتی و سه‌ظرفیتی بررسی کرده و نشان داده‌اند که در اسم فعل‌های ناکنایی موضوع بیرونی قابلیت انضمام ندارد و به صورت اضافی به اسم می‌پیوندد. در اسم فعل‌های نامفعولی موضوع درونی^۷ می‌تواند به دو صورت اضافی و انضمامی ظاهر

-
1. deverbal nominals
 2. agent
 3. theme
 4. Karimi Doostan, G.
 5. unergative
 6. unaccusative
 7. internal argument

شود. در اسم فعل‌های دو ظرفیتی اگر موضوع درونی به صورت اضافه ظاهر شود، موضوع بیرونی^۱ قابلیت حضور ندارد و در صورتی که موضوع درونی انضمامی باشد، موضوع بیرونی در حالت اضافی^۲ ظاهر می‌شود. در اسم فعل‌های سه ظرفیتی، موضوع درونی هدف قابلیت ارتقا به جایگاه فاعل را ندارد و به صورت گروه حرف اضافه‌ای است.

در تبیین رفتار توأمان اسم - فعل گونه‌ی مصدرها، انوشه (۱۴۰۰: ۷۳۱) نمودار (۱) را در چارچوب انگاره صرف توزیعی پیشنهاد می‌دهد که گرچه به خوبی رفتار دوگانه‌ی مصدر را تبیین می‌کند، اما چگونگی فراقکن‌های میانی مصدرها را نشان نمی‌دهد و در واقع، از ساخت‌های مصدری پیچیده سخنی به میان نمی‌آورد:

نمودار ۱: ساخت مصدر فارسی در انگاره صرف توزیعی

(برگرفته از انوشه (۱۴۰۰: ۷۳۱))

پژوهشگران خارجی نیز، به مصدر (e.g. to analyze)، اسم مصدر (e.g. analyzing) و اسم فعل‌ها (e.g. analysis) از جنبه‌های پیش گفته توجه داشته و مطالعات گسترده‌ای در این باب انجام داده‌اند. از نظر چامسکی^۳ (1970: 215)، اسم مصدرها و اسم فعل‌ها با یکدیگر متفاوت‌اند، از این حیث که اولی در واژگان و دومی در نحو تولید می‌شود. اسپنسر^۴ (1991) بدون توجه به این تمایز، معتقد است همه‌ی موضوع‌های گروه‌های

1. external argument
2. genitive case
3. Chomsky, N.
4. Spencer, A.

فعلی به صورت بالقوه می‌توانند در مشتقات اسمی آنها اعم از هر نوع ظاهر شوند؛ گرچه تحت شرایطی برخی یا تمام موضوع‌ها در ساخت وارد نخواهند شد. اجر^۱ (-216: 2003) 220) اشاره می‌کند که کنشگر نمی‌تواند به صورت گروه حرف اضافه بعد از اسم فعل بیاید و تنها کنش‌پذیر در این موضع واقع می‌شود. او همچنین، به قیاس با گروه فعلی که دارای هسته فعلی کوچک^۲ است، برای گروه اسم فعل متناظر هسته اسمی کوچک^۳ تعریف می‌کند و سلسله مراتب فرافکن اسم فعل را به صورت $D > n > N$ نمایش می‌دهد. بدین ترتیب، وی با تعمیم اصل یوتا^۴، جایگاه موضوع‌های کنشگر، کنش‌پذیر و هدف در اسم فعل‌ها را به ترتیب در شاخص اسم کوچک^۵، شاخص اسم بزرگ^۶ و متمم اسم بزرگ معرفی می‌کند. با وجود این، الگوی پیشنهادی او مترتب بر ساخت مصدری و اسم مصدر نیست و تنها اسم فعل‌ها را شامل می‌شود.

بورر^۷ (2013) با ارائه نظریه برون‌اسکلتی^۸ رخدادهای سلسله مراتب فرافکن اسم فعل‌ها را ارائه کرده است. این نظریه مانند صرف توزیعی پادواژه‌گرا^۹ است و از این رو، ریشه‌ها با مقوله‌سازها^{۱۰} ادغام می‌شوند تا ماهیت مقوله‌ای یابند.

آلکسیادو^{۱۱} (2017) در بررسی فرایند اسم‌سازی در زبان‌های انگلیسی، اسپانیولی، آلمانی، ترکی، ژاپنی و یونانی درمی‌یابد که مشخصه‌های بارز اسمی، یعنی جنسیت و علامت جمع در اسم فعل‌ها وجود ندارند، ولی مشخصه‌های ضعیف‌تر، یعنی فاعل ملکی گاه در اسم فعل‌ها محفوظ می‌ماند. بنابراین، وی از منظر نسبی‌گرایی^{۱۲} و غیرمطلق دانستن تمایز میان فعل کوچک و اسم کوچک دفاع می‌کند.

-
1. Adger, D.
 2. v
 3. n
 4. Uniformity of θ -Assignment Hypothesis (UTAH)
 5. Spec n
 6. Spec N
 7. Borer, H.
 8. Exo-Skeletal
 9. anti-lexicalist
 10. categorizer
 11. Alexiadou, A.
 12. relativism

با این تفاسیر، طبق آنچه در مقدمه بیان کردیم، باید وضعیت مصدرهای فارسی را از جنبه‌های مطرح شده ارزیابی کنیم و به چگونگی فرافکنی آن دست یابیم. همچنین، مشخص کنیم وند مصدری چه مقوله‌ای برای این مصدرها حاصل می‌کند. در ادامه، اصولی از صرف توزیعی از نظر خواهد گذشت که در پرداختن به این موضوعات روشنگرمان خواهند بود.

۳. مبانی نظری

صرف توزیعی که توسط هله^۱ و مرنتز^۲ (1993) معرفی شده، نظریه‌ای است برآمده از بطن برنامه کمینه گرا^۳، ولی برخلاف آن، فرضیه واژه‌گرایی^۴ و واژگان زایا^۵ را رد می‌کند و منظری پادواژه‌گرا دارد. این نظریه تنها بخش زایای نظام دستوری را نحو می‌داند (Siddiqi, 2009: 7). از منظر این رویکرد، میان تولید واژه‌ها و گروه‌ها فرقی نیست، بلکه همگی به عنوان ساخت‌های غیربسیط^۶ در نحو تولید می‌شوند. در واقع، در نظریه پادواژه‌گرا، بخش زایایی برای تولید یا ذخیره واژه‌ها وجود ندارد که پیش از نحو وارد عمل شود و از این حیث، این نظریه در تقابل با نظریه‌ای است که جایگاه اشتقاق واژه را در سطح فروتر از نحو می‌داند. به بیان دقیق‌تر، از آن‌جا که رویکرد صرف توزیعی تفاوتی برای وند اشتقاقی و وند تصریفی قائل نیست، تولید ساخت‌های زبانی مشتق را معطوف به ساخت واژگان و تولید ساخت‌های صرفی را مربوط به ساخت نحو نمی‌داند، بلکه هر دو در بخش نحو زایش می‌شوند (Siddiqi, 2009: 58).

در صرف توزیعی تکواژها عناصر اولیه‌ای هستند که نحو با ترکیب آنها، ساخت‌های غیربسیط تولید می‌کند. تکواژها به دو دسته تقسیم می‌شوند: تکواژهای نقشی و ریشه‌ها که با نماد ریشه^۷ مشخص می‌شوند (Embick, 2015). از نظر بعضی از زبان‌شناسان از جمله امبیک (2015)، تکواژهای نقش‌نما^۷ دارای ماهیت آوایی نیستند. این تکواژها بدون ماهیت

-
1. Halle, M.
 2. Marantz, A.
 3. Minimalist Program
 4. Lexicalist hypothesis
 5. generative lexicon
 6. complex
 7. functional

آوایی وارد نحو شده و پس از بازنمون^۱، تظاهر واجی به دست می‌آورند. با وجود این، ریشه‌ها از ابتدا دارای زیرساخت واجی هستند. زبان‌شناسانی دیگر مانند صدیقی (2009) و هاوگن^۲ و صدیقی (2013) از این نظر تفاوتی بین تکواژهای نقشی و ریشه‌ها قائل نیستند و معتقدند هر دو فاقد ماهیت آوایی هستند و بعد از بازنمون، تظاهر واجی می‌یابند که این رویکرد دوم از بار محاسباتی^۳ دستور می‌کاهد.

در صرف توزیعی سه فهرست^۴ وجود دارد: فهرست اول را مرتز (1997) واژگان محض^۵ می‌نامد. این فهرست شامل مجموعه‌ای از ریشه‌ها و مشخصه‌ها است و درونداد نحو را تأمین می‌کند. فهرست دوم واژگانه^۶ است و شامل عناصری است که تظاهر آوایی مشخصه‌ها و ریشه‌ها را بعد از بازنمون و در سطح آوایی فراهم می‌کند. هر یک از عناصر این فهرست یک واحد واژگانی^۷ یا به اختصار واژ نامیده می‌شود. دانشنامه^۸ فهرست سوم را تشکیل می‌دهد و شامل اطلاعات معنایی واژه‌هاست که بعد از سطح آوایی برای تعبیر معنایی ساخت زبانی به کار می‌رود. بیشتر دانش موجود در دانشنامه مربوط به اطلاعات برون‌زبانی^۹ است و فهرستی از اصطلاح‌های^{۱۰} هر زبان را دربرمی‌گیرد. در رویکرد صرف توزیعی به هر واژه، عبارت یا حتی بخشی از واژه که معنای آن از ساختار صرفی نحوی اش قابل پیش‌بینی نباشد، اصطلاح گفته می‌شود (Pfau, 2009: 67; Embick, 2015: 20; Siddiqi, 2009: 22).

در رویکرد صرف توزیعی اصطلاحات تکواژه^{۱۱} و بن‌واژه^{۱۲} به کار نمی‌روند. تکواژ به عنوان کوچک‌ترین واحد تفکیک‌ناپذیر واجد جوهر معنایی یا نقش دستوری در زبان

1. Spell-out
2. Haugen, J. D.
3. computational load
4. list
5. pure Lexicon
6. Vocabulary
7. Vocabulary item (VI)
8. Encyclopedia
9. extra-linguistic
10. idiom
11. lexeme
12. lemma

به تنهایی تمامی عناصر واژگانی را پوشش می‌دهد و اصطلاح واژ جایگزین اصطلاحات قبلی شده است (انوشه، ۱۴۰۰: ۶۳۰).

به بیان خود هله و مرنتر (1993: 111)، در یک ارزیابی کلان و اجمالی می‌توان گفت صرف توزیعی، منظر جدابودن عناصر پایانی نحو از تظاهر واجی‌شان را وام‌دار پیروان نظریه‌های بدون وند^۱، یعنی اندرسن^۲ (1992)، برد^۳ (1995; 1966) و آرونوف^۴ (1976; 1994) است و از واژه‌گرایی چون لیبر^۵ (1992)، منظر ارتباط تظاهر واجی عناصر پایانی با مشخصه‌های صرفی نحوی ورودی‌های واژگانی را اقتباس کرده است.

۳-۱. ویژگی‌های صرف توزیعی

مضاف بر منظر پادواژه‌گرایی، ویژگی‌های بنیادین دیگری که صرف توزیعی را از برنامه کمینه‌گرا متمایز می‌سازد عبارت‌اند از: تجزیه صرفی نحوی^۶، مقوله‌سازی^۷ ریشه‌ها، درج مؤخر^۸ و زیرتخصیصی^۹ مشخصه‌ها که در معرفی اجمالی نظریه تلویحاً معرفی شدند و در ادامه به تصریح مطرح خواهیم کرد.

۳-۱-۱. تجزیه صرفی نحوی

اشاره کردیم که رویکرد صرف توزیعی بر آن است تحلیلی همگون برای ساخت‌های صرفی نحوی زبان‌های مختلف ارائه دهد. به‌عنوان مثال، واژه «دستوری‌شدگی» در زبان فارسی یک واژه مرکب - مشتق است، درحالی‌که همین مفهوم در زبان چینی با سه واژه بیان می‌شود. بنابراین، منطقی نیست که یک مفهوم در یک زبان در واژگان و در زبانی دیگر در نحو تولید شود (Siddiqi, 2009: 8). از این رو، یکی از اساسی‌ترین نقاط قوت صرف توزیعی تلقی یکسان از ساخت‌های نحوی و صرفی است و این مسأله که بازنمون

1. affixless
2. Anderson, S.
3. Beard, R. E.
4. Aronoff, M.
5. Lieber, R.
6. morphosyntactic decomposition
7. categorization
8. late insertion
9. underspecification

یک ساخت غیربسیط، به عنوان واژه یا گروه ارائه شود، تنها به ماهیت تکواژهای آن بستگی دارد و نه تفاوت ساخت اشتقاقی اش. برای مثال، «از دماغ فیل افتاده» در «آدم از دماغ فیل افتاده» یک واژه مرکب و در «او از دماغ فیل افتاده است» یک عبارت است. اگر واژه نیز مانند جمله در نحو ساخته می‌شود، بنابراین ساخت‌های صرفی نیز باید مانند اشتقاق‌های نحوی، به اجزای سازنده‌شان تجزیه‌پذیر باشند. این ویژگی با نام تجزیه صرفی نحوی شناخته می‌شود (Harley & Noyer, 1999; Siddiqi, 2009; Bobaljik, 2011).

۳-۱-۲. مقوله‌سازی ریشه‌ها

در صرف توزیعی ریشه‌ها فاقد مقوله هستند و زمانی که با هسته‌های نقشی مقوله‌ساز مانند v(erb), n(oun), a(djective) ادغام می‌شوند، مقوله کسب می‌کنند (Embick & Alexiadou, 2016; Noyer 2007; Embick, 2015). چنین نگرشی علاوه بر اقتصادی بودن، پیامدهای نظری دیگری خواهد داشت که در تحلیل مصدر به آن باز خواهیم گشت. فرایند نحوی مقوله‌سازی زیر عنوان فرض مقوله‌سازی به صورت زیر بیان شده است:

فرض مقوله‌سازی:

ریشه‌ها نمی‌توانند بدون مقوله تظاهر یابند؛ ریشه‌ها مقوله خود را از طریق ادغام با هسته‌های نقشی به دست می‌آورند (Embick & Marantz, 2008).

براین اساس، واژه‌ای مانند «خواب» بدون مقوله وارد نحو می‌شود و بعد از ادغام با هسته نقشی، مقوله به دست می‌آورد. این عنصر بعد از ادغام با هسته نقشی اسم کوچک در جمله «او را در خواب دیدم» مقوله اسم، بعد از ادغام با هسته نقشی فعل کوچک در جمله «بچه خوابید» مقوله فعل و در عبارت «نگهبان نیمه‌خواب» بعد از ادغام با هسته نقشی صفت، مقوله صفت به دست می‌آورد (انوشه، ۱۴۰۰: ۶۱۸).

۳-۱-۳. درج مؤخر

چنانکه از نظر گذشت، در این رویکرد تکواژها ویژگی‌های آوایی و معنایی ندارند، بلکه دارای مشخصه‌های صرفی نحوی هستند. بعد از اتمام اشتقاق در نحو، در بازنمون بعد از

اعمال عملیات صرفی، تظاهر واجی ریشه‌ها و مشخصه‌ها (یعنی واژها) از واژگانه انتخاب و در گره‌های پایانی^۱ درج می‌شوند.

۳-۱-۴. زیرتخصیصی مشخصه‌ها

درج واژها در گره‌های پایانی بر اساس فرض زیرتخصیصی انجام می‌شود (Embick & Noyer, 2001; Embick & Halle, 2005; Embick & Noyer, 2007; Stewart & Stump, 2007; Haugen, 2008; Bobaljik, 2011; Embick, 2015; McGinnis-Archibald, 2016; Kramer, 2016). صرف توزیعی، برخلاف بسیاری از نظریه‌های واژه‌گرا، مانند کمینه‌گرایی (Chomsky, 1995) که در آن مشخصه‌های مدخل‌های واژگانی باید کاملاً با گره هدف مطابقت داشته باشند، برای درج واژها از اصل زیرمجموعه^۲ پیروی می‌کند:

اصل زیرمجموعه:

تظاهر واجی واژ زمانی در گره پایانی درج می‌شود که مشخصه‌های آن واژ با تمام یا زیرمجموعه‌ای از مشخصه‌های گره هدف مطابقت داشته باشد. اگر واژ دارای مشخصه‌های بیشتری نسبت به مشخصه‌های گره هدف باشد، درج انجام نمی‌شود. در صورتی که چند واژ دارای مشخصه‌های گره هدف باشند، واژی درج می‌شود که نسبت به واژهای دیگر بیشترین مشخصه‌های گره هدف را داشته باشد (Halle, 1997: 128).

۳-۲. فرایندهای پس‌انحوی

آنچه تا بدینجا گفته شد نشان می‌دهد که در صرف توزیعی بخش نحو فقط دارای مشخصه‌های صرفی نحوی است. مانند کمینه‌گرایی واژه‌گرا، عملیات نحوی (مانند ادغام و حرکت^۳) بر روی مشخصه‌های انتزاعی اعمال شده و ساخت‌هایی نحوی تولید می‌شوند که از نظر معنایی تعبیرپذیر^۴ هستند. عملیات نحوی مشخصه‌های تعبیرناپذیر^۵ را تخلیه^۶ می‌کند.

-
1. terminal nodes
 2. Subset Principle
 3. move
 4. interpretable
 5. uninterpretable
 6. discharge

با وجود این، بازنمون در صرف توزیعی اندکی با بازنمون در کمینه‌گرایی واژه‌گرا تفاوت دارد. شباهت بازنمون در هر دو انگاره این است که بعد از نحو دو شاخه سطح معنایی و سطح آوایی وجود دارد، اما تفاوت‌شان در آن است که در صرف توزیعی در سطح آوایی عملیات صرفی وجود دارد که می‌تواند باعث تغییراتی در گره‌های پایانی شود. این عملیات بر سطح معنایی تأثیر نمی‌گذارند. بنابراین در این رویکرد، ریشه‌های واژگانی برای جذب و ندها و هسته‌های نقش‌نما حرکت می‌کنند و اگر بعد از نحو همچنان نند یا هسته‌ای برای جذب باقی مانده باشد، عملیات صرفی بر روی گره‌های پایانی اعمال می‌شود. مهم‌ترین عملیات صرفی پس‌نحوی^۱ که قبل از درج واژه‌ها اعمال می‌شوند عبارت‌اند از ادغام صرفی^۲، همجوشی^۳ و شکافت^۴ (Siddiqi, 2009).

۳-۲-۱. ادغام صرفی

مرنتز (1984) اولین بار ادغام صرفی را به‌عنوان راهکاری برای تظاهر صرفی ساختار نحوی مطرح و ادعا کرد که رابطه بین گره‌های X و Y می‌تواند به اتصال هسته واژگانی X به هسته واژگانی Y منجر شود. در واقع، ادغام صرفی فرایندی است که طی آن یک تکواژ انتزاعی با تظاهر وندی به یک ریشه متصل می‌شود و در تولید واژه مرکب، در ساختار خطی همجوار تفاوت ایجاد می‌کند. این فرایند فقط بر گره‌های مجاور اعمال می‌شود و محدودیتی در انضمام از چپ یا راست وجود ندارد (Bobaljik, 1994). نمونه‌ای از کاربرد ادغام صرفی را می‌توان در مقایسه دو سازه «دانشگاه آزاد» /dânešgâh=e/ /pâzâd/ و «دانشگاه آزاد» /dânešgah ?âzâd/ مشاهده کرد. هر دو سازه به یک شکل در نحو ایجاد می‌شوند، اما «دانشگاه آزاد» به صورت گروه اسمی به سطح آوایی می‌رسد، در حالی که «دانشگاه آزاد» قبل از رسیدن به سطح آوایی با اعمال فرایند ادغام صرفی بر آن، به واژه مرکب تبدیل می‌شود.

-
1. post-syntactic
 2. morphological merger
 3. fusion
 4. fission

۲-۲-۳. همجوشی

گاهی یک واژ نماینده چند مشخصه با چند گره پایانی است (مثلاً مشخصه زمان و مشخصه‌های فای^۱ شخص و شمار در انگلیسی). در همجوشی تمام این مشخصه‌های گره‌های پایانی با هم تشکیل یک گره هسته ساده می‌دهند که حاوی تمام مشخصه‌ها است و بدین ترتیب، یک واژ می‌تواند چندین گره پایانی را پر کند (Siddiqi, 2009; Embick, 2015). نمونه‌ای از کاربرد همجوشی را می‌توان در جمع مکسر دید. به‌عنوان مثال، «حاضران» و «حضار» هر دو متشکل از دو تکواژ ریشه و جمع هستند، اما در «حضار» تکواژهای ریشه و جمع دستخوش همجوشی شده‌اند.

۳-۲-۳. شکافت

شکافت، که توسط نویر (1997) و مرتنز (1997) ارائه شده، فرایندی است عکس همجوشی و طی آن یک گره پایانی به چند گره تقسیم می‌شود. به‌عنوان مثال، مشخصه‌های شخص و شمار که عموماً با یک گره پایانی تظاهر می‌یابند، از طریق این فرایند به چند گره تقسیم می‌شوند تا در زبان‌هایی که شخص و شمار (و جنس) دارای واژه‌های مجزا هستند، فضا بیابند.

۴. بحث و بررسی ساختار و فرافکن‌های مصدرهای فارسی

شرط رسیدن به فرافکن‌های مصدر فارسی بررسی ویژگی‌های اسم - فعل گونه آن و درعین حال، شناسایی تمام امکانات ساختی‌اش است و هر دو موضوع یادشده به ترتیب بحث و بررسی خواهند شد. نخست، هر دو دسته ویژگی‌های فعل گونه و اسم گونه مصادر ارزیابی می‌شوند. پیشتر به مجموعه‌ای از این رفتارها اشاره شده و در بخش پیش‌رو، این فهرست از پیش موجود جمع‌بندی و در مواردی تکمیل خواهد شد.

1. phi-features including person, number (and gender depending on the language)

۱-۴. ویژگی‌های فعل‌گونه مصدرهای فارسی

از مهم‌ترین ویژگی‌های فعل‌گونه مصادر امکان مجهول‌سازی (مثال‌های (۱) و (۲))، سببی‌سازی (مثال (۳))، پذیرش پیشوند نفی (مثال (۴)) و داشتن ساخت موضوعی (مثال‌های (۵) و (۶)) است (نک. مصفاچهرمی، ۱۳۹۲):

(۱) دزدیدن دزدیده شدن

(۲) فرستادن فرستاده شدن

(۳) خوابیدن خواباندن

(۴) دیدن ندیدن

(۵) خوردن سیب (سیب = مفعول)

(۶) رفتن علی (علی = فاعل)

از این میان، چنانکه بیکر^۱ (33: 2003) اذعان می‌کند، قابلیت پذیرش فاعل، برجسته‌ترین مشخصه فعل‌گونه مصدر است، به‌ویژه آنکه بر انجام کار یا رویداد نیز دلالت دارد.

از دیگر ویژگی‌های مصدرها که به‌جز اثر شفایی (۱۳۶۳: ۱۰۸)، در دیگر مطالعات زبان‌شناختی مفعول مانده، قابلیت پذیرش قید حالت است، که قطعاً مشخصه فعل‌گونه آن را نشان می‌دهد:

(۷) نوشتن به‌دقت نوشتن

1. Baker, M. C.

۲-۴. ویژگی‌های اسم‌گونه مصدرهای فارسی

چنانکه درزی (۱۳۸۴: ۱۱۸-۱۲۸) اشاره می‌کند رفتارهای اسم‌گونه مصدرها عبارت‌اند از: جمع‌پذیری با تکواژ «-ها» (مثال (۸))، امکان همراهی با «را» (مثال (۹)) و همپایگی با گروه اسمی (مثال (۱۰)):

(۸) گریه کردن‌های مکرر او مرا عصبانی می‌کند.

(۹) من خوردن این غذا را پیشنهاد نمی‌کنم.

(۱۰) من حوصله رفتن به خانه و تمیزکاری را ندارم.

می‌توان دو ویژگی اسم‌گونه دیگر نیز به فهرست فوق افزود که عبارت‌اند از: پذیرش صفت بعد از خود (مثال (۱۱)) و واقع شدن به‌عنوان متمم حرف اضافه (مثال (۱۲)) (نک. شفایی، ۱۳۶۳: ۱۰۸).

(۱۱) نوشتن دقیق

(۱۲) بدون/با دیدن او

در پیشینه اذعان داشتیم که انوشه (۱۴۰۰: ۷۳۱) با لحاظ داشتن رفتار بینابینی مصدرها، با اتخاذ رویکرد صرف توزیعی نشان داده است که برای تولید مصدر، ریشه ابتدا با هسته فعلی ادغام و دارای مقوله فعل می‌شود. سپس، با هسته اسمی ادغام شده و هم‌زمان مقوله اسم و وند مصدری را کسب می‌کند. بدین ترتیب، وجود هر دو دسته ویژگی‌های فعلی و اسمی در مصدر، تبیین می‌شود. با وجود این، چنین نگاشتی برای ایجاد مصدر کافی نیست، چراکه پیچیدگی ساخت درونی آن و فرافکن‌های میانی را به‌نحوی که قادر به تبیین یکپارچه تمام مثال‌های (۱-۱۲) باشد، به دست نمی‌دهد. باین اوصاف، نگارندگان برآند سلسله‌مراتب فرافکن‌های مصدر و نیز، جایگاه درج وند مصدری را بررسی و تحلیل کنند. بدین منظور، در بخش بعدی ابتدا بعضی شباهت‌ها و تفاوت‌های اسم‌مصدر و مصدر زبان انگلیسی با مصدر زبان فارسی مطرح می‌شود و پس از آن، شواهدی برای وجود فرافکن‌ها

ارائه خواهد شد. سپس، سلسله مراتب فرافکن های مصدر پیشنهاد و در نهایت، جایگاه درج وند مصدری معرفی می گردد.

۳-۴. تمایزات و تشابهات مصدر فارسی با مصدر و اسم مصدر انگلیسی

در مقدمه اشاره داشتیم که مضاف بر آنچه بارها در مورد رفتار دوشقی اسم - فعل گونه مصدرها بیان شده، پیچیدگی تحلیل مصدرهای فارسی دوچندان است، چون این دوگانگی رفتار، گاه مشابه مصدر و گاه مشابه اسم مصدر در زبان‌هایی نظیر انگلیسی است. کما اینکه واحدی لنگرودی (1996) مصدر فارسی را شبیه به اسم مصدر انگلیسی می‌داند. او اشاره می‌کند مصدر فارسی از نظر توزیع خارجی^۱، نقش و ویژگی‌های اسمی را داراست، اما رفتار داخلی^۲ آن شبیه فعل است و به گونه‌ای عمل می‌کند که منطبق با اسم مصدر انگلیسی است. به این معنا که مانند سایر اسم‌ها، مصدرهای فارسی متمم‌های اسمی و صفتی را در سمت چپ خود به همراه تکواژ کسره اضافه دریافت می‌کنند، اما مانند افعال، متمم‌های اسمی و مفعول صریح را در سمت راست خود می‌گیرند که با نشانگر مفعولی «را» همراه است و این رفتار، به مانند بندهای ناخودایستای^۳ حامل اسم مصدر در زبان انگلیسی است. چنانکه در مثال‌های زیر مشهود است، مصدرها می‌توانند مانند اسم در جایگاه فاعل (مثال (۱۳))، مفعول صریح (مثال (۱۴)) و مفعول غیر صریح (مثال (۱۵)) ظاهر شوند و این در حالی است که چنین جایگاه‌هایی در زبان انگلیسی با اسم مصدر (به ترتیب مثال‌های 13', 14', 15') اشغال می‌شوند (Vahedi-Langrudi, 1996: 10-12):

(۱۳) بوسیدن نشانهٔ محبت است.

13') Kissing is a sign of affection.

(۱۴) مهری غذاپختن را دوست ندارد.

14') Mehri does not like cooking.

-
1. outer distribution
 2. inner behavior
 3. nonfinite

(۱۵) معلمین باید از زدن بچه‌ها خودداری کنند.

15') The teachers must abstain from punishing/beating kids.

از طرف دیگر، طبق نظر اموندز^۱ (2022) اسم‌مصدرهای انگلیسی در گروه معرف^۲ قرار دارند و فاعل آنها دارای حالت اضافی است، در حالی که مصدرها بندهای فعلی هستند که می‌توانند دارای فاعل آشکار یا PRO باشند، همچنین فاعل آنها می‌تواند فاعل بند بالاتر هم باشد. طبق این معیار، مصدرهای زبان فارسی رفتاری هم شبیه به اسم‌مصدرها (مثال (۱۶)) و هم شبیه به مصدرهای زبان انگلیسی (مثال‌های (۱۷) و (۱۸)) دارند:

(۱۶) علی [در نوشتنِ حسن] وقفه انداخت.

(۱۷) علی [با نوشتنِ نامه] خودش را خالی کرد.

(۱۸) من [با نوشتنِ نامه] خودم را خالی کردم.

در مثال (۱۶) «حسن» فاعل «نوشتن» است که حالت اضافی دارد و همانند اسم‌مصدر انگلیسی عمل می‌کند. در مثال‌های (۱۷) و (۱۸)، فاعل «نوشتن» به ترتیب «علی» و «من»، یا به بیان دیگر، فاعل بند اصلی یا همان PRO است که در گروه اسمی محمولی، در جایگاه فاعل واقع شده و طبق دیدگاه اموندز (2022) رفتاری مانند مصدر دارد.

رُوره^۳ (87: 2023) معتقد است از منظر صرف توزیعی، وند «-ing» در اسم‌مصدرهایی که ساخت موضوعی دارند، در هسته فعل کوچک قرار می‌گیرد (مثال (۱۹)) و آنها را بنابه امکان حالت‌بخشی^۴ مفعولی به موضوع خود، اسم‌مصدر مفعولی^۵ می‌نامد. در مقابل، اسم‌مصدرهای اسمی^۶ که فاقد ساخت موضوعی هستند، در هسته اسم کوچک قرار می‌گیرند (مثال (۲۰))، زیرا این اسم‌مصدرها هسته فعل کوچک ندارند:

-
1. Emonds, J. E.
 2. Determiner Phrase (DP)
 3. Rouveret, A.
 4. case-marking
 5. Acc-ing
 6. nominal gerund

19) John describing (Acc-ing) the accident

(C) [TP T [AspP Asp [vP John [v' [v -ing] [RootP √DESCRIBE the accident]]]]]

20) the killing (nominal gerund) of the mocking bird

[DP [D the] [N_{bP} Nb [n_P [n -ing] [RootP √KILL of the mocking bird]]]]

این در حالی است که چون مصدر فارسی می‌تواند توأمان پذیرای هر دو سازهٔ قید (مترتب بر فعل) و صفت (مترتب بر اسم) باشد، نمی‌توان آن را طبق الگوی رُوره (2023) ذیل دو ساخت مستقل اسم مصدر فعلی و اسمی دسته‌بندی کرد، بلکه مصدر باید هم‌زمان هر دو الگو را در خود بگنجاند:

(۲۱) گستاخانه رفتار کردن بی‌محابا

(۲۲) باشتاب دویدن بی‌هدف

(۲۳) مستمر کار کردن مؤثر

(۲۴) به سرعت رسیدن نویدبخش

چنانکه در مثال‌های فوق مشهود است، قید و صفت می‌توانند هر دو هم‌زمان به ترتیب پیش و پس از مصدر قرار گیرند و بنابراین، رفتار مصدرهای فارسی باید منطبق با الگویی باشد که انوشه (۱۴۰۰) ارائه داده و هر دو هستهٔ فعل کوچک و اسم کوچک در ساختار آن تعریف شوند.

دیگر تمایز مصدر فارسی با اسم مصدر انگلیسی با التفات به مثال‌های زیر مشخص می‌شود؛ به این معنا که اسم مصدر انگلیسی حامل نمود درجریان^۱ (مثال (۲۷)) است،

1. progressive

در حالی که مصدر فارسی هرگز چنین مفهومی ندارد و نمود درجریان را با ابزار واژگانی (مثال (۲۵)) یا صرف خودایستای فعل به صورت استمراری (مثال (۲۶)) نشان می‌دهد:

(۲۵) در حال درس خواندن بودیم.

(۲۶) درس می‌خواندیم.

27) We were studying.

مثال (۲۵) ساخت مصدری دارد و دگرگفت (۲۶) فاقد ساخت مصدری است و در عین حال، هر دو با برگردان انگلیسی که در قالب اسم مصدر بیان شده تفاوت دارند. نکته قابل توجه این است که دو جمله (۲۵) و (۲۶) از طریق نحوی به هم تبدیل نمی‌شوند، بلکه عامل واژگانی قیدی «در حال» ساخت مصدری را ایجاد می‌کند. ناگفته نماند که شباهت ساختاری جمله (۲۶) به برگردان انگلیسی آن بسیار نزدیک‌تر است.

تفاوت‌ها و شباهت‌هایی که مصدر فارسی با اسم مصدر و مصدر انگلیسی دارد، نشان می‌دهد که مصدر فارسی را نمی‌توان همانند هیچ کدام از این دو ساخت در انگلیسی دانست و تحلیل‌های ارائه شده در زبان انگلیسی برای مصدر زبان فارسی کارایی لازم را نخواهد داشت. علاوه بر این، قطعاً فرافکن‌ها و جایگاه وند مصدری در زبان فارسی با مصدر و اسم مصدر زبان انگلیسی یکسان نیستند.

۴-۴. سلسله مراتب فرافکنی مصدر در فارسی

اکنون نظر به تمام ملاحظات، به بررسی شواهدی می‌پردازیم که فرافکن‌های موجود در اشتقاق ساخت مصدری را مشخص کنند. ابتدا، یادآور می‌شویم که جفت سببی مصدری همچون مثال (۳) وجود گره سببی در مصدر را تأیید می‌کند. همچنین، گرچه صورت منفی مصدرها، نظیر مثال (۴) به خودی خود بر وجود گره نفی^۱ در ساخت مصدری صحه می‌گذارد، اما مثال‌های (۲۸) تا (۳۰) شواهد دیگری هستند که وجود این گره را نه تنها

1. Negation Phrase (=NegP)

تأیید، بلکه لازم می‌دانند؛ چرا که حضور هیچ‌واژه^۱ بدون آنکه تحت سازه‌فرمانی^۲ هسته گروه نفی باشد، مجاز نیست (cf. Adger, 2003: 96). به‌وضوح مشهود است که گروه نفی، هیچ‌واژه‌های مندرج در مثال‌های مصدری (۲۸) و (۲۹) را سازه‌فرمانی می‌کند:

(۲۸) من [با هیچ کی رو دعوت نکردن] موافقم.

(۲۹) من [با دعوت نکردن هیچ کی] موافقم.

(۳۰) من [با دعوت کردن هیچ کی] موافق نیستم.

در مثال‌های (۲۸) و (۲۹) مجوز حضور هیچ‌واژه را گروه نفی ساخت مصدری صادر کرده است، درحالی که در مثال (۳۰) مجوزدهی به هیچ‌واژه از طریق گروه نفی بند اصلی انجام شده و بنابراین، سیطره^۳ نفی و کمیت‌نما در آن با دو مثال دیگر متفاوت است. از آنجاکه نحوه مجوزدهی به هیچ‌واژه‌ها در ساخت مصدری، موضوع بحث نوشته حاضر نیست، به همین اندک بسنده و چگونگی انجام آن به پژوهش‌های آتی موکول می‌شود. وجود گروه نفی به‌نوبه خود وجود گروه زمان را تأیید می‌کند، چرا که نفی در بالای گره زمان جای دارد (cf. Darzi, 2008) و البته، وجود PRO در جایگاه فاعل (که در شرح مثال‌های (۱۷) و (۱۸) از نظر گذشت) نیز، خود شاهد مضاعفی بر این ادعاست. امکان حضور پرسش‌واژه در ساخت‌های مصدری نه‌تنها وجود گروه زمان، بلکه وجود گره متمم‌نما را به اثبات می‌رساند؛ چنانکه در مثال‌های زیر مشهود است، برای جمله (۳۱) می‌توان جملاتی داشت که تمام ساخت مصدری (۳۲)، موضوع‌ها (۳۳) و (۳۴) و یا خود مصدر (۳۵) را پرسش می‌کند:

۱. انوشه (۱۳۹۶: ۲) بیان می‌کند که طالقانی (۲۰۰۸) نفی‌واژه‌هایی را که از ترکیب با «هیچ» ساخته می‌شوند، به پیروی از سنت دستور زایشی، عناصر قطبی منفی (Negative Polarity Item) می‌نامد. در مقابل این رویکرد، درزی و کواک (۲۰۰۶) بر پایه استدلال‌هایی، از جمله معیارهایی که گیاناکیدو (۲۰۰۶) به دست داده است، استدلال می‌کنند که واژه‌های موردنظر را باید در گروه عناصر توافق منفی (Negative Concord Item) قرار داد و نه عناصر قطبی منفی.

2. constituent-command (=C-Command)

3. scope

(۳۱) [کتاب را به علی دادن] خوشحالم کرد.

(۳۲) [CP]TP [چی [vP خوشحالت کرد؟]]

(۳۳) [CP]TP [PRO [چی رو به علی دادن؟]]

(۳۴) [CP]TP [PRO [کتاب رو به کی دادن؟]]

(۳۵) [CP]TP [PRO [کتاب رو به علی چی کار کردن؟]]

درواقع، چون برای ساخت ناخودایستای مصدری همانند یک بند خودایستا می‌توان موضوع‌ها و فعل را پرسشی کرد، لزوم گروه متمم‌نما برای فرود پرسشواژه‌ها در جایگاه شاخص آن محرز می‌شود و نیز با استناد چامسکی (2001; 2004) دگرباره وجود گروه زمان به اثبات می‌رسد، زیرا گروه متمم‌نما متضمن وجود گروه زمان ذیل آن است.

تاکنون مشخص شد بنابه امکان حضور همزمان قید (به‌عنوان وابسته فعلی) و صفت (به‌عنوان وابسته اسمی) در ساخت مصدر، هر دو گروه اسم کوچک و فعل کوچک در ساخت مصدرهای فارسی وجود دارند. همچنین، وجود گره‌های زمان، نفی و متمم‌ساز تبیین شد و نیز اشاره کردیم که مصدرهای سببی، لزوم وجود گره سببی را نیز در این ساخت ثابت می‌کنند. باین حال، کماکان ترتیب نهایی فرافکن‌ها در سلسله‌مراتب اشتقاق ساخت مصدری و جایگاه درج وند مصدرساز “-dan/-tan” «-دن/-تن» نامشخص است و ادامه بحث به این دو موضوع اختصاص دارد.

در بدو امر، سه جایگاه بالقوه برای وند مصدری مفروض است. بنابه اینکه دستوریان وند مصدری را وند مقوله‌سازی می‌دانند که طبق دو دیدگاه مختلف، اسم یا فعل حاصل می‌کند، دو جایگاه هسته اسم کوچک و هسته فعل کوچک برای درج این وند محتمل خواهد بود. همچنین، می‌توان فرض کرد همانند زبان‌هایی نظیر انگلیسی که نشان مصدری در هسته زمان درج شده و ناخودایستابودن بند را رمز‌گذاری می‌کند، وند مصدری فارسی نیز در هسته زمان درج می‌شود. تأیید یا رد هر کدام از فرضیه‌ها نیازمند شواهدی است که پی خواهیم گرفت.

الف) ارزیابی فرض نخست: وند مصدری در هسته فعل کوچک

می‌توان فرض کرد که هسته مقوله ساز فعل کوچک تهی نبوده و دارای وند مصدری است؛ خصوصاً آنکه در عبارت‌هایی مانند «نامه را نوشتن»، مصدر به موضوع درونی خود حالت مفعولی اعطا کرده و بنابراین، چنین به نظر می‌رسد که وند مصدری در سازه مصدری، سازنده مقوله فعلی است. با این حال، مصدرهای سببی نمی‌توانند مؤید این فرض باشند، زیرا طبق آنچه در مورد فارسی می‌دانیم، گروه سببی بالاتر از گروه فعل کوچک قرار دارد (نک. انوشه و شریفی، ۱۳۹۸)، درحالی‌که در مصدر ابتدا نشان سببی و سپس، وند مصدری واقع است. بنابراین، وند مصدری نمی‌تواند قبل از وند سببی و در جایگاه هسته فعل کوچک، با مصدر ادغام شود. همچنین، در مصدرهای متناظر فعل مرکب، همکرد در هسته فعل کوچک قرار دارد. از این رو، هسته فعل کوچک یا با مقوله ساز تهی (در مصدرهای بسیط) اشغال می‌شود و یا با همکرد (در مصدرهای مرکب)، نه با وند مصدری.

ب) ارزیابی فرض دوم: وند مصدری در هسته اسم کوچک

اسم مصدرهایی مانند «خواهش»، «خورشت»، «اندیشه»، «رفتار»، «گذران» و «زایمان» به ترتیب با افزودن وندهای اسم ساز «ش»، «شت»، «ه»، «ار»، «ان» و «مان» از طریق هسته مقوله ساز اسم کوچک به ریشه فعلی به دست می‌آیند (نک. انوشه ۱۴۰۰: ۶۲۵-۶۲۷ و ۷۳۱). این در حالی است که هیچ کدام از این اسم مصدرها با قید و وند نفی فعلی /na- / «نَ» به کار نمی‌روند (احمدی گیوی و انوری، ۱۳۹۱: ۸۰). بنابراین، ماهیت مصدر و اسم مصدر یکی نیست و وندهای مصدری «-dan/-tan» «دَن/تَن» وندهای اسم ساز نیستند. نتیجه این که، هسته اسم کوچک فاقد عنصر باز نمونی است و در قالب سازه تهی فقط مقوله مصدر را تغییر می‌دهد و نمی‌تواند محل درج وند مصدری باشد.

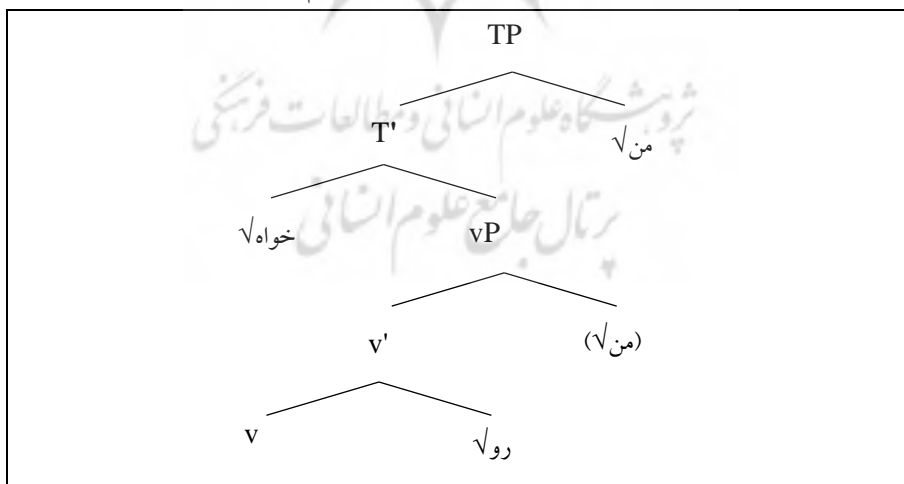
ج) ارزیابی فرض سوم: وند مصدری در هسته زمان

باتوجه به مثال‌های (۱۷) و (۱۸)، فرض می‌کنیم در فارسی همانند انگلیسی وند مصدری در هسته گروه زمان و ضمیر PRO در شاخص گروه زمان (بر اساس اصل فرافکنی گسترده^۱) قرار می‌گیرد. ریشه از گروه فعلی خارج شده و به هسته گروه زمان می‌رود. در آنجاست

1. Extended Projection Principle (EPP)

که ریشه وند مصدری می‌گیرد و اگر سببی باشد، وند سببی را قبل از وند مصدری دریافت می‌کند. گرچه چنین فرضی برای ساخت‌های مصدری فارسی مناسب به نظر می‌رسد و تناقضات پیش‌گفته را مرتفع می‌کند، اما در صیغگان آینده، با چالش مواجه می‌شود؛ چراکه در این صیغگان، فعل واژگانی به صورت مصدر مرخم تظاهر دارد. بنابراین، باید برای وند مصدری «دَن/تَن» به تکواژگونه‌های دیگری با تظاهر مرخم «-d/-t» «د/ت» نیز قائل بود، که در صورت حضور فعل کمکی آینده‌ساز انتخاب می‌شوند. در واقع، گزینش تناوب‌های آوایی چهارگانه وند مصدری طبق اصل زیرتخصیصی به صورت خودکار و وابسته به بافت تعیین می‌شود (نک. انوشه ۱۴۰۰: ۶۵۰-۶۵۲) و چنانکه گفتیم، قرار است وند مصدری گزینش شده در هسته زمان درج شود. این در حالی است که در صیغگان آینده، هسته زمان با فعل کمکی اشغال می‌شود و طبیعتاً نمی‌تواند جایگاه درج وند مصدری باشد. به عنوان مثال، پس از اشتقاق نحوی «من خواهم رفت» به صورت نمودار (۲)، در مرحله ادغام صرفی، ر_و برای جذب وند به سمت بالا حرکت می‌کند. از طرفی، هسته گروه زمان در اثر فرایند شکافت به دو گره تقسیم می‌شود تا فعل کمکی آینده‌ساز و شناسه به صورت مجزا تظاهر یابند. بنابراین، در هسته زمان جایگاهی برای اعطای وند مصدری باقی نمی‌ماند و درج آن در هسته گروه زمان امکان‌پذیر نیست.

نمودار ۲: اشتقاق نحوی «من خواهم رفت»

د) جایابی وند مصدری در پی رد هر سه فرضیه

با این اوصاف، به جایگاه مستقل دیگری فارغ از سه جایگاه پیش گفته برای درج وند مصدری نیازمندیم که تمام ساخت‌های مصدر فارسی را توضیح دهد و در عین حال، فاقد تناقض باشد. از آنجا که مصدر بودن ویژگی‌ای است که به تمام ساخت فرافکن می‌شود، فرافکن مصدر^۱ به عنوان هسته پذیرنده وند مصدری معرفی می‌گردد که بنابه ملاحظات پیش گفته بر فراز فرافکن سببی و زیر فرافکن زمان قرار دارد. بنابراین، در اشتقاق «من خواهم رفت»، ریشه با هسته مقوله‌ساز فعل کوچک ادغام می‌شود. سپس، طبق یوتا، موضوع خارجی «من» در شاخص گروه فعل کوچک به اشتقاق می‌پیوندد. بعد از آن، فرافکن مصدر برای درج وند مصدری (با تظاهر آوایی مرخم) و فرافکن زمان برای حضور فعل کمکی حاصل می‌شود. بعد از نحو در مرحله ادغام صرفی، رول^۲ برای جذب وند هسته مصدر، به سمت بالا حرکت می‌کند. از طرفی، پس از بازنمون، هسته گروه زمان در اثر فرایند شکافت به دو گره تقسیم می‌شود تا فعل کمکی و وند شناسه به صورت مجزا تظاهر یابند و ریشه رول^۳ نیز، با هسته تهی فعل کوچک همجوشی می‌کند تا در یک گره ظاهر شوند. بدین ترتیب، پس از بازنگری، مراحل سه گانه زیر برای اشتقاق «من خواهم رفت» ارائه می‌شود (نمودار ۳).

باتوجه به تمامی مباحثی که از نظر گذشت، سلسله مراتب فرافکنی ساخت مصدری فارسی مترتب بر رفتارهای فعل گونه آن به صورتی است که در (۳۶) آمده است:

(۳۶) سلسله مراتب فرافکنی مصدر در فارسی منطبق با رفتارهای فعل گونه

$CP < (NegP) < TP < InfP < (CauseP) < vP < \sqrt{P}$

بر اساس سلسله مراتب پیشنهادی (۳۶)، ابتدا ریشه با هسته مقوله‌ساز فعل کوچک از جنس تهی ادغام می‌شود. باتوجه به این مسأله که مصدرهای زبان فارسی قابلیت پذیرش قید را دارند، بنابراین حتی اگر مصدر ظاهراً هیچ رفتار فعلی از خود بروز ندهد، وجود این فرافکن در ساختار آن الزامی است. فرافکن سببی در ساختار مصدر در صورت سببی بودن

1. Inf(itive)P(hrase)

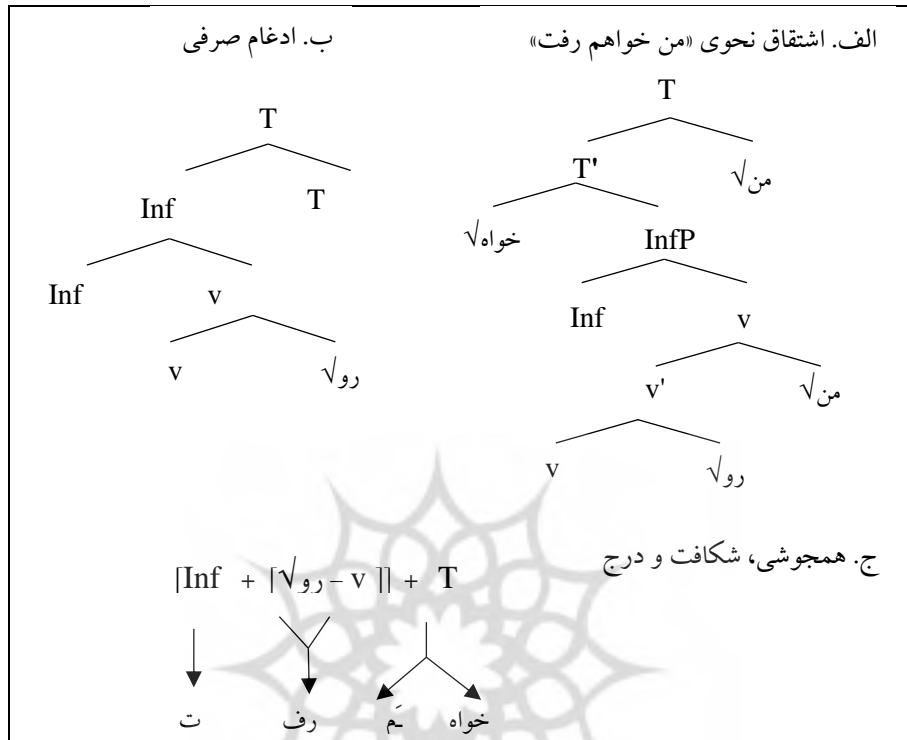
آن، بر اساس پژوهش انوشه و شریفی (۱۳۹۸)، بر فراز گروه فعلی قرار دارد. وجود فرافکن مصدر برای اعطای وند مصدری الزامی است. همانطور که در ساخت آینده نشان داده شد، جایگاه این فرافکن بر فراز گروه‌های فعلی و سببی و زیر فرافکن زمان واقع است و چهار صورت آوایی "dan/-tan/-d/-t" «دَن/تَن/ت/د» دارد. از آنجا که مصدرهای زبان فارسی همواره قابلیت منفی شدن دارند، بر اساس پژوهش درزی (۲۰۰۸)، الزام وجود فرافکن زمان نیز تأیید می‌شود. این فرافکن مجوز حضور فرافکن مصدر را صادر می‌کند. فرافکن نفی در حالت نفی مصدر، بر اساس پژوهش‌های کریمی^۱ (۲۰۰۵)، طالقانی^۲ (۲۰۰۸)، انوشه (۱۳۹۶) و دکلرک^۳ (۲۰۲۰) بر فراز گروه زمان قرار دارد. فرافکن متمم‌ساز در ساخت پرسشی و همچنین، در شرایط نیاز به اعطای حالت صفر^۴، بر فراز فرافکن‌های فوق قرار می‌گیرد. (نمودار ۴)

بدین ترتیب، برای اشتقاق ساخت مصدری «نخواباندن»، در بخش نحو ابتدا ریشه فعلی با هسته مقوله‌ساز v ادغام می‌شود. سپس، وند سببی /-ân/ «ان» توسط هسته سببی و بعد از آن، وند مصدری /-dan/ «دَن» توسط هسته مصدر به آن اضافه می‌شود. جذب وند نفی فعلی /-na/ «نَ» فرایندی پس‌انحوی است (انوشه، ۱۳۹۶) و بعد از بازنمون، از طریق فرایند ادغام صرفی انجام می‌شود. (نمودار ۵)

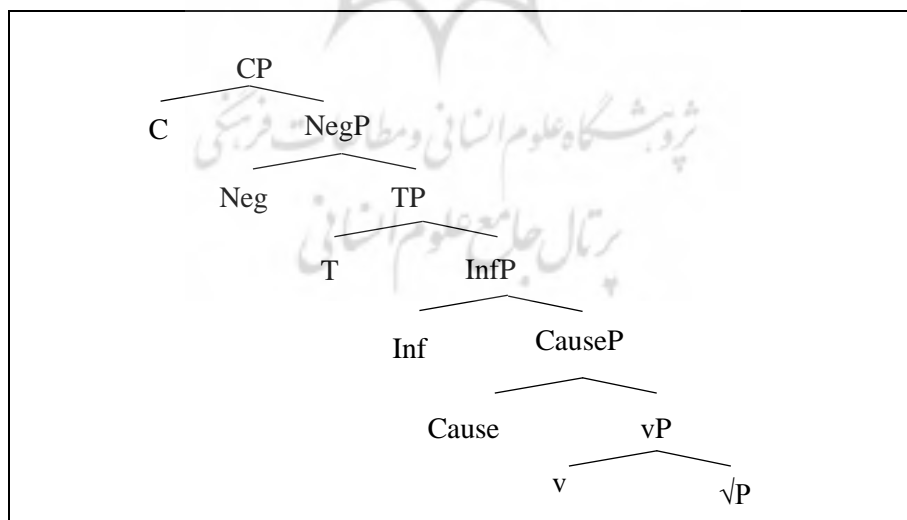
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

-
1. Karimi, S.
 2. Taleghani, A.
 3. De Clercq, K.
 4. Null

نمودار ۳: مراحل سه گانه اشتقاق نحوی-صرفی «من خواهم رفت»، الگوی بازنگری شده

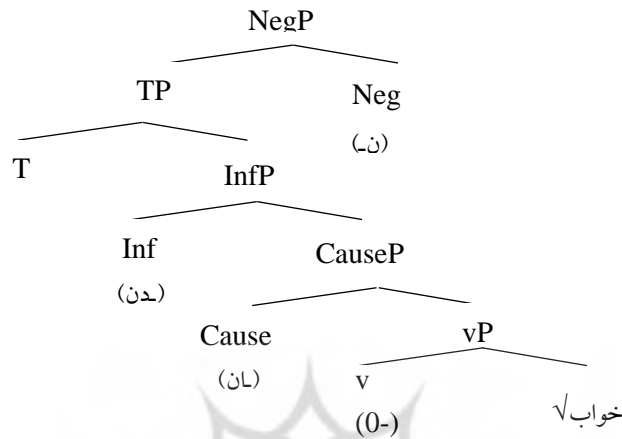

نمودار ۴: نمودار سلسله مراتب فراکن های مصدر

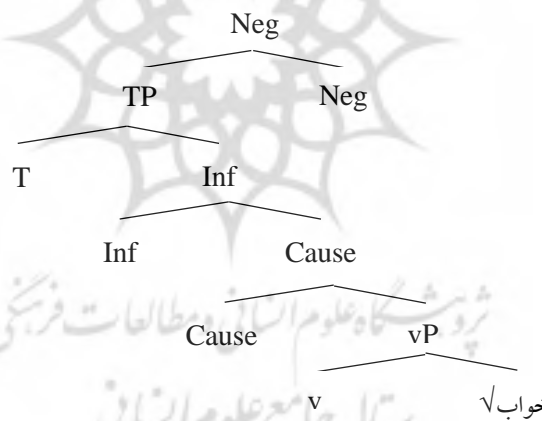

نمودار ۵: اشتقاق مصدر سببی منفی

الف. اشتقاق نحوی «نخواباندن»

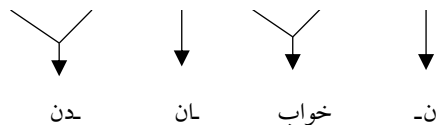

ب. ادغام صرفی

ج. همجوشی و درج

[T - Inf] + Cause + [v - خواب√] + Neg

بحث تکمیلی در رفتارهای فعل گونه‌ی مصدر، مترتب بر دو بحث ساخت موضوعی مصدر و انضمام موضوع در آن است که بنابه شرحی که در مقدمه از نظر گذشت، در این نوشته، مجال ورود به آن نیست و طبق سلسله مراتب فرافکنی پیشنهادی، در پژوهش مستقل دیگری مفصل به آن خواهیم پرداخت.

تا بدینجا، ساختار درونی مصدر مترتب بر ویژگی‌های فعل گونه‌ی آن از نظر گذشت، در حالی که طبق سلسله مراتب فرافکنی، با ادغام هسته‌ی مقوله ساز اسم کوچک بر فراز گروه متمم ساز، مصدر به اسم تبدیل شده و ویژگی‌های اسمی خود را بروز می‌دهد. باین حال، این پرسش مطرح خواهد بود که آیا مصدر همواره در توزیع خارجی دارای مقوله‌ی اسم است یا می‌تواند به مقوله‌ی دیگری جز اسم نیز تبدیل شود. مثال (۳۷) از این حیث مورد تأمل است که در مقوله‌ی سازه‌ی مصدری می‌توان قائل به اسم یا صفت بود:

(۳۷) من [آدم نشستن] نیستم.

به نظر می‌رسد «آدم نشستن» مانند «آدم از دماغ فیل افتاده» تفسیر می‌پذیرد. در این معنا که «از دماغ فیل افتاده» و «نشستن» هر دو هسته‌ی اسمی «آدم» را وصف می‌کنند^۱ که این همان کارکرد صفت است. البته برخی ساخت‌های اضافی بیان مالکیت همچون «پنجره‌ی کلاس»، که در دستور سنتی با نام اضافه تخصیصی شناخته می‌شوند نیز، نوعی تلقی وصفی دارند و بنابر صرف استدلال فوق، نمی‌توان به نتیجه‌ی قطعی مبنی بر صفت بودن مصدر دست یافت^۲. با وجود این، از آنجا که مثال (۳۷) را می‌توان در قالب اسم همراه با بند موصولی

1. modify

۲. ذکر این مطلب ضروری است که به عقیده‌ی یکی از داوران محترم، در ساخت «آدم ... نبودن» جای خالی را نمی‌توان با صفت پر کرد، بلکه مصدر در این ساخت‌ها درست مانند نمونه‌های «من آدم ورزش/سفر/ازدواج/... نیستم» در نقش اسم ظاهر شده است. نگارندگان با پذیرش این دیدگاه داور محترم، به بُعد معنایی نیز توجه دارند که کماکان نمی‌توان وصف کنندگی مصدر را در این ساخت‌ها و حتی در مثال‌های خود ایشان نادیده گرفت. مضاف‌براین، یادآور می‌شود در شاهد مثال‌های داور محترم، «ورزش/سفر/ازدواج» بخش غیرفعلی مصدرهای مرکبی هستند که هم‌کرد آنها قید نشده و بنابراین، کماکان تشکیک در مقوله پابرجاست. به همین دلیل است که نگارندگان با حفظ این مناقشه، موضع قطعی در این مورد اتخاذ نمی‌کنند. این موضع میانی به‌ویژه در پی اظهار نظرهای متفاوت افرادی که در این باره از ایشان سؤال شد اتخاذ گردید.

باز بیان کرد (مثال (۳۸))، فرض صفت بودن «نشستن» قوت می‌یابد. به‌ویژه آنکه بسیاری از عبارات اسمی همراه با بند موصولی در فارسی، غالباً و ترجیحاً به صورت صفت مفعولی^۱ گسترده در زبانی نظیر آلمانی (و حتی گاه انگلیسی) برگردان می‌شوند و این نکته دال بر کارکرد یکسان بند موصولی و صفت خواهد بود.^۲

(۳۸) من آدمی نیستم که بنشینم.

به هر روی، فارغ از این مناقشه، از منظر صرف توزیعی، می‌توان اشتقاق ساخت (۳۷) را در هر دو برداشت توضیح داد. اگر «نشستن» به عنوان اسم تلقی شود، ساخت اشتقاق یافته تا فرافکن CP به هسته مقوله ساز اسم کوچک فرافکن می‌شود و چنانچه قائل به صفت بودن مصدر در این مثال باشیم، گروه CP با مقوله ساز صفت ادغام می‌شود و بنابراین، سلسله مراتب فرافکنی مصدر در نهایی ترین مرتبه خود به سازه n/a گسترش می‌یابد و این پایان ماجرا است.

سلسله مراتب نهایی فرافکنی مصدر در فارسی منطبق با رفتارهای فعل-اسم-صفت گونه آن

$nP/aP < CP < (NegP) < TP < InfP < (CauseP) < vP < \sqrt{P}$

۵. جمع بندی و نتیجه گیری

نوشته حاضر معطوف به چالش مقوله بندی مصدر فارسی بود. در واقع، رفتارهای متنوع صرفی- نحوی باعث می‌شوند تعیین ماهیت مصدر به عنوان اسم یا فعل چندان قطعی ننماید.

1. past participle

2.

Ein	im	Wald	verletzter	Vogel
one/a	in	jungle	injured	bird

(indef.SG.Mas article)

یک پرنده زخمی شده در جنگل

برگردان تحت اللفظی:

پرنده‌ای که در جنگل زخمی شد

برگردان روان:

مضاف‌براین، اشاره شد مصدر فارسی می‌تواند گاه در مقام صفت نیز ظاهر شود و این مسأله به مناقشه مقوله‌بندی مصدر دامن می‌زند. در مرور آراء دیگران مطرح شد که عمده‌ترین رفتارهای فعل گونه مصدر را قابلیت پذیرش قید، نشان نفی، وند سببی، امکان مجهول‌سازی و داشتن ساخت موضوعی دانسته‌اند. همچنین، به رفتارهای اسم گونه مصدر اعم از پذیرش نشان جمع، هم‌آیی با صفت و نشان «را» اشاره و تصریح شد این دوگانگی رفتار موجب شده برخی آن را ذیل طبقه فعل و برخی آن را در دسته اسم قرار دهند. این در حالی است که اتخاذ هر رویکرد، مستلزم نادیده گرفتن رفتارهای شق دیگر است. به منظور رفع این مسأله، به ارزیابی ساخت‌های مصدری فارسی و مقایسه آن با مصدر در سایر زبان‌ها پرداختیم و معلوم گردید مصدر زبان فارسی با مصدر در زبان انگلیسی تفاوت دارد و از جنبه‌هایی همانند اسم مصدر انگلیسی عمل می‌کند. با وجود این، ماهیت آن به طور مطلق بر اسم مصدر نیز منطبق نیست. دیگر ویژگی‌های مصدر فارسی عبارت بودند از اینکه پرسشواژه در ساخت مصدری به کار می‌رود و مصدر (منفی) می‌تواند به هیچ‌واژه مجوز حضور بدهد. همچنین، به نظر می‌رسد مصدر می‌تواند مقوله صفت داشته باشد. با این ملاحظات، در نهایت سلسله‌مراتب فرافکن‌های مصدر پیش نهاده شد و در این راستا، جایگاه ادغام وند مصدری بررسی شد. شواهد حاکی از آن بود که برخلاف فرض‌های قوی اولیه، هیچ‌کدام از هسته‌های فعل کوچک، اسم کوچک و زمان جایگاه مناسبی برای ادغام وند مصدری نیستند و وند مصدری در فرافکن مستقلی که حامل مختصات مصدر (InfP) است ادغام می‌شود. بدین ترتیب، فرافکن مصدر برای اعطای وند مصدری معرفی شد و سلسله‌مراتب فرافکنی به صورت زیر پیشنهاد گردید:

(۴۰)

$$nP/aP < CP < (NegP) < TP < InfP < (CauseP) < vP < \sqrt{P}$$

این سلسله‌مراتب نشانگر آن است که مصدر قطعاً حامل مشخصات فعلی خواهد بود، ولی دریافت مختصات اسمی یا صفتی آن منوط به گسترش فرافکنی از لایه بند متمم‌نما به گروه اسم کوچک یا صفت است و بدین ترتیب، مناقشه رفتار چندبعدی مصدر مرتفع می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

ORCID

Claris Sarkissian <http://orcid.org/0000-0002-5109-5033>
Fatemeh Bahrami <http://orcid.org/0000-0002-0944-9707>
Mazdak Anoushe <http://orcid.org/0000-0002-4542-7847>

منابع

- احمدی گیوی، حسن و انوری، حسن. (۱۳۹۱). دستور زبان فارسی ۱. تهران: فاطمی.
- آقاگل زاده، فردوس، گلغام، ارسلان و هادیان، بهرام. (۱۳۸۹). بررسی ساخت موضوعی اسم فعل‌ها در چهارچوب دستور واژی - نقشی. *زبان پژوهی*، ۲(۱)، ۱۰۹-۱۲۸.
- انوری، حسن و احمدی گیوی، حسن. (۱۳۹۲). دستور زبان فارسی ۲. تهران: فاطمی.
- انوشه، مزدک. (۱۴۰۰). صرف در نحو. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
- انوشه، مزدک. (۱۳۹۶). جایگاه فرافکن نفی و مجوزدهی به هیچ‌واژه‌ها در فارسی بر پایه نظریه صرف توزیعی. *پژوهش‌های زبانی*، ۸(۱)، ۱-۲۰.
- انوشه، مزدک و شریفی، گوهر. (۱۳۹۸). گروه فعلی شکافته در فارسی: تمایز هسته جهت و فعل کوچک. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*، ۷(۱)، ۳۳-۴۸.
- حسینی، امیر. (۱۳۸۱). بررسی و تحلیل ویژگی‌های دستوری - نحوی مصدر زبان روسی در مقایسه با مصدر زبان فارسی. *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، ۷(۱۲)، ۱۹-۳۲.
- دبیرمقدم، محمد. (۱۳۷۶). فعل مرکب در زبان فارسی. *زبان‌شناسی*، ۱۲(۱ و ۲)، ۲-۲۶.
- درزی، علی. (۱۳۸۴). *شیوه استدلال نحوی*. تهران: سمت.
- راسخ مهند، محمد. (۱۳۹۴). تعیین مقوله مصدر در زبان فارسی. *جشن‌نامه دکتر کورش صفوی*. به کوشش مهرداد نغزگوی کهن و محمد راسخ‌مهند (۱۵۱-۱۷۲). تهران: سیاه‌رود.
- رضایی، والی. (۱۳۹۵). مصدر، اسم مصدر و حاصل مصدر از دیدگاه سرنمون رده‌شناختی. *پژوهش‌های زبان‌شناسی*، ۸(۱)، ۱-۱۶.
- شریعت، محمدجواد. (۱۳۶۴). *دستور زبان فارسی*. تهران: اساطیر.

- شفایی، احمد. (۱۳۶۳). مبانی علمی دستور زبان فارسی. تهران: نوین.
- کریمی، یادگار و تیشه گران، نیاز. (۱۴۰۱). ساختار موضوعی اسم فعل: بررسی موردی زبان کردی (گونه سنندجی). پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۱۴(۲)، ۱۹۹-۲۱۸.
- کریمی‌دوستان، غلامحسین. (۱۳۸۶). اسامی و صفات گزاره‌ای در زبان فارسی. نامه فرهنگستان، ۳(۳)، ۱۸۷-۲۰۲.
- مصفاچه‌رمی، ابوالفضل. (۱۳۹۲). نگاهی زایشی به مقوله دستوری مصدر در زبان فارسی. زبان پژوهی، ۵(۹۰۱)، ۱۶۳-۱۷۵.
- نوبهار، مهرانگیز. (۱۳۷۲). دستور کاربرد زبان فارسی. تهران: رهنما.

References

- Adger, D. (2003). *Core Syntax: A Minimalist Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Aghagolzadeh, F., Golfam, A., & Hadian, A. (2010). The argument structure of deverbal nouns on the basis of lexical functional grammar. *Zabanpazhuhi*, 2(1), 109-128. [In Persian]
- Ahmadi Givi, H., & Anvari, H. (2012). *Persian Grammar* (Vol. 1). Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Alexiadou, A. (2016). Building words. In D. Siddiqi, & H. Harley (Eds.), *Morphological Metatheory*, (pp. 223-236). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Alexiadou, A. (2017). *Nominalization Structures across Languages*. London: The Queen Mary University Press.
- Anderson, S. (1992). *Amorphous Morphology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anoushe, M. (2017). The Position of NegP and Licensing N-words in Persian: A Distributed Morphology Approach. *Language Research*, 8(1), 1-20. [In Persian]
- Anoushe, M. (2021). *Morphology in Syntax*. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
- Anoushe, M., & Shaifi, G. (2019). Split verb phrase in Persian: The distinctness of voice and little v. *Journal of Western Iranian Languages and Dialects*, 7(1), 33-48. [In Persian]
- Anvari, H., & Ahmadi Givi, H. (2013). *Persian Grammar* (Vol. 2). Tehran: Fatemi. [In Persian]
- Aronoff, M. (1976). *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge, Mass: MIT Press.

- Aronoff, M. (1994). *Morphology by Itself*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Baker, M. C. (2003). *Lexical Categories: Verbs, Nouns, and Adjectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Beard, R. E. (1966). *The Suffixation of Adjectives in Contemporary Literary Serbo-Croatian* [Doctoral dissertation, University of Michigan].
- Beard, R. E. (1995). *Lexeme-Morpheme Base Morphology*. Albany: State University of New York Press.
- Bobaljik, J. D. (2011). *Universals in Comparative Morphology: Suppletion, Superlatives, and the Structure of Words*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Bobaljik, J. D. (1994). What Does Adjacency Do? In H. Harley, & C. Phillips, (Eds.), *The Morphology-Syntax Connection (MIT Working Papers in Linguistics 22)*, (pp. 1-32). Cambridge, Mass: MIT Press.
- Borer, H. (2013). *Taking Form: Structuring Sense, Volume III*. Oxford: Oxford University Press.
- Chomsky, N. (1970). Remarks on Nominalization. In R. Jacobs, & P. Rosenbaum (Eds.), *Readings in English Transformational Grammar*, (pp. 184-221). Waltham: Ginn.
- Chomsky, N. (1995). *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Chomsky, N. (2001). Derivation by Phase. In M. Kenstowicz (Ed.), *Ken Hale: A life in language* (pp. 1-52). Cambridge, Mass: MIT Press.
- Chomsky, N. (2004). Beyond explanatory adequacy. In A. Belletti (Ed.), *Structures and beyond: The cartography of syntactic structure*, (Vol. 3) (pp. 104-131). New York: Oxford University Press.
- Dabir Moghaddam, M. (1997). Compound verbs in Persian. *Linguistics*, 12(1,2), 2-26. [In Persian]
- Darzi, A. (2005). *Syntactic Argumentation*. Tehran: Samt. [In Persian]
- Darzi, A. (2008). On the vP analysis of Persian finite control constructions. *Linguistic Inquiry*, 39(1), 103-116.
- Darzi, A., & Kwak, S. (2015). Syntax and semantics of subjunctive clauses in Persian. *Lingua*, 153(1-2), 1-13.
- De Clercq, K. (2020). *The Morphosyntax of Negative Markers*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Embick, D. (2015). *The Morphemes: A Theoretical Introduction*. Berlin: Mouton De Gruyter.
- Embick, D., & Halle, M. (2005). On the status of stems in morphological theory. In T. Geerts, I. van Ginneken, & H. Jacobs (Eds.), *Romance languages and linguistic theory 2003*, (pp. 37-62). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.

- Embick, D., & Marantz, A. (2008). Architecture and blocking . *Linguistic Inquiry*, 39(1), 1-53.
- Embick, D., & Noyer, R. (2001). Movement operations after syntax. *Linguistic Inquiry*, 32(4), 555-595.
- Embick, D., & Noyer, R. (2007). Distributed Morphology and the syntax/morphology interface. In G. Ramchand, & C. Reiss (Eds.), *The Oxford handbook of linguistic interfaces*, (pp. 289-324). Oxford: Oxford University Press.
- Emonds, J. E. (2022). *The Syntax and Morphology of English Verbs*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton.
- Halle, M. (1997). Distributed Morphology: Impoverishment and Fission. In J. Lecarme, J. Lowenstamm, & U. Shlonsky (Eds), *Research in Afroasiatic Grammar*, (pp. 125-150). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Halle, M., & Marantz, A. (1993). Distributed Morphology and the pieces of inflection. In K. Hale, & J. Keyser (Eds.), *The View from Building 20*, (pp. 111-176). Cambridge, Mass: MIT Press.
- Harley, H., & Noyer, R. (1999). State of the article: Distributed Morphology. *Glott International*, 4(4), 3-9.
- Haugen, J. D. (2008). *Morphology at the Interface*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Haugen, J. D., & Siddiqi, D. (2013). Roots and the derivation. *Linguistic Inquiry*, 44(3), 493-517.
- Hosseini, A. (2002). A comparative study of syntactic features of infinitives in Farsi and Russian. *Research in Contemporary Word Literature*, 7(12), 19-32. [In Persian]
- Giannakidou, A. (2006). N-words and Negative Concord. In M. Everaert & H. van Riemsdijk (Eds.), *The Blackwell Companion to Syntax*, (pp. 327-391). Oxford: Blackwell Publishing.
- Karimi Doostan, Gh. (2005). Light verbs and structural case. *Lingua*, 115(12), 1737-1756.
- Karimi Doostan, Gh. (2007). Persian predicative nouns and adjectives. *Nameh Farhangestan*. 3(3), 187-202. [In Persian]
- Karimi, S. (2005). *A Minimalist Approach to Scrambling: Evidence from Persian*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Karimi, Y., & Tishegaran, N. (2022). The argument structure of deverbal nouns: Evidence from Kurdish (Sanandaji variety). *Journal of Researches in Linguistics*, 14(2), 199-218.

- Kramer, R. (2016). Syncretism in Paradigm Function Morphology and Distributed Morphology. In D. Siddiqi, & H. Harley (Eds.), *Morphological Metatheory*, (pp. 95-120). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishin
- Lieber, R. (1992). *Deconstructing Morphology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Marantz, A. (1984). *On the Nature of Grammatical Relations*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Marantz, A. (1997). No escape from syntax: Don't try morphological analysis in the privacy of your own lexicon. In A. Dimitriadis, L. Siegel, C. Surek-Clark, & A. Williams (Eds.), *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, (pp. 201-225). Philadelphia: University of Pennsylvania.
- McGinnes-Archibald, M. (2016). Distributed Morphology. In A. Hippisley, & G. Stump (Eds.), *The Cambridge Handbook of Morphology*, (pp. 390-423). Cambridge: Cambridge University Press.
- Mosaffa Jahromi, A. (2014). Controversy over MASDAR and its category in Persian: Approaches and solutions. *Journal of Language Research*, 5(901), 163-175. [In Persian]
- Nobahar, M. (1993). *Applied Persian Grammar*. Tehran: Rahnama. [In Persian]
- Noyer, R. (1997). *Features, Positions and Affixes in Autonomous Morphological Structure*. New York: Garland.
- Pfau, R. (2009). *Grammar as Processor: A Distributed Morphology Account of Spontaneous Speech Errors*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Rasekh-Mahand, M. (2015). Determining the infinitive category in Persian. In M. Naghzhuy-e-Kohan, & M. Rasekh-Mahand (Eds.), *Essays in Honor of Dr. Kouros Safavi*, (pp. 172-151). Tehran: Siahroud. [In Persian]
- Rezai, V. (2016). A typological prototype approach to infinitives, verbal nouns and hasele masdar. *Journal of Researches in Linguistics*, 8(1), 1-16. [In Persian]
- Rouveret, A. (2023). *Nonfinite Inquiries*. Berlin, Boston: De Gruyter.
- Shafaei, A. (1984). *Scientific Fundamentals of Persian Grammar*. Tehran: Novin. [In Persian]
- Shari'at, M. J. (1985). *Persian Grammar*. Tehran: Asatir. [In Persian]
- Siddiqi, D. (2009). *Syntax Within the Word*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Spencer, A. (1991). *Morphological Theory*. Malden: Blackwell.

- Stewart, T., & Stump, G. (2007). Paradigm Function Morphology and the morphology-syntax interface. In G. Ramchand, & C. Reiss (Eds.), *The Oxford handbook of linguistic interfaces* (pp. 383-421). Oxford: Oxford University Press.
- Taleghani, A. (2008). *Modality, Aspect and Negation in Persian*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Vahedi-Langrudi, M. M. (1996). *Definiteness effect in complex predicates of Modern Farsi* [Doctoral dissertation, University of Ottawa].

استناد به این مقاله: سرکیسیان، کلاریس، بهرامی، فاطمه و انوشه، مزدک. (۱۴۰۳). مصدر فارسی چه ماهیتی دارد و چگونه فرافکن می‌شود؟ تبیینی در چارچوب صرف توزیعی. *علم زبان*، ۱۱(۱۹)، ۲۱۱-۲۵۴. doi: 10.22054/LS.2024.77210.1611

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.